

Frazemi u Kušanovim romanima

Fačko, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:107871>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SARA FAČKO

FRAZEMI U KUŠANOVIM ROMANIMA

Diplomski rad

Pula, srpanj 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SARA FAČKO

FRAZEMI U KUŠANOVIM ROMANIMA

Diplomski rad

JMBAG: 0303057336, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Hrvatski jezik II

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Helena Pavletić

Pula, srpanj 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za
magistra

_____ ovime izjavljujem da je ovaj
Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim
istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju
korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije
napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada,
te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio
rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj,
znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu
Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod
_____ nazivom

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Zahvala

Zahvaljujem svojoj mentorici, izv. prof. dr. sc. Heleni Pavletić na stručnoj pomoći koju mi je pružila tijekom pisanja ovog rada. Također bih htjela zahvaliti svojoj majci na beskrajnoj podršci i ljubavi koju mi je pružila tijekom studiranja.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST.....	3
2.1. VRSTE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI.....	6
2.2. HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST.....	8
3. DJEČJI ROMAN.....	10
3.1. HRVATSKI DJEČJI ROMAN.....	13
4. KRIMINALISTIČKI ROMAN.....	17
5. ŽIVOT I STVARALAŠTVO IVANA KUŠANA.....	22
6. FRAZELOGIJA I FRAZEMI.....	26
7. FRAZEMI U ROMANIMA “KOKO I DUHOVI” I “LAŽEŠ, MELITA” IVANA KUŠANA..	33
7.1. “KOKO I DUHOVI” – FRAZEMI.....	33
7.1.1. FRAZEMI SA SOMATSKOM SASTAVNICOM.....	33
7.1.2. FRAZEMI S OSTALIM SASTAVNICAMA.....	40
7.2. “LAŽEŠ, MELITA” – FRAZEMI.....	49
7.2.1. FRAZEMI SA SOMATSKOM SASTAVNICOM.....	49
7.2.2. FRAZEMI S OSTALIM SASTAVNICAMA.....	51
8. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA U ROMANIMA “KOKO I DUHOVI” I LAŽEŠ, MELITA” IVANA KUŠANA.....	55
8.1. FRAZEMI FONETSKE RIJEČI.....	55
8.2. FRAZEMI SVEZE RIJEČI.....	55
8.2.1. Glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi.....	55
8.2.1.1. Glagol + imenica.....	55
8.2.1.2. Glagol + pridjev + imenica.....	56
8.2.1.3. Glagol + pridjev + imenica + imenica.....	56
8.2.1.4. Glagol + pridjev.....	56
8.2.1.5. Glagol + imenica + prijedlog + imenica.....	56
8.2.1.6. Glagol + pridjev + veznik + pridjev.....	56
8.2.1.7. Glagol + prijedlog + imenica.....	56
8.2.1.8. Glagol + prijedlog + zamjenica.....	57
8.2.1.9. Glagol + imenica + prijedlog.....	57
8.2.1.10. Glagol + zamjenica + imenica.....	57
8.2.1.11. Glagol + poredbena čestica + imenica.....	57
8.2.1.12. Glagol + poredbena čestica + prijedlog + imenica.....	57
8.2.1.13. Glagol + poredbena čestica + pridjev.....	57
8.2.1.14. Glagol + pridjev + poredbena čestica + imenica.....	58
8.2.1.15. Glagol + pridjev + poredbena čestica + imenica + imenica.....	58
8.2.1.16. Glagol + prilog.....	58
8.2.1.17. Prilog + glagol.....	58
8.2.1.18. Glagol + prijedlog + pridjev + imenica + imenica.....	58

8.2.1.19. Glagol + prijedlog + zamjenica + broj.....	58
8.2.1.20. Čestica + glagol + prijedlog + imenica.....	58
8.2.2. Imenični frazemi sa strukturom sveze riječi.....	59
8.2.2.1. Imenica + imenica.....	59
8.2.2.2. Imenica + zamjenica + imenica.....	59
8.2.2.3. Veznik + prijedlog + imenica + imenica.....	59
8.2.2.4. Prijedlog + pridjev (broj) + imenica.....	59
8.2.2.5. Prijedlog + imenica + imenica.....	59
8.2.2.6. Prijedlog + imenica + prijedlog + imenica.....	59
8.2.2.7. Pridjev (zamjenica) + imenica.....	60
8.2.3. Pridjevni frazemi sa strukturom sveze riječi.....	60
8.2.3.1. Pridjev + pridjev.....	60
8.2.3.2. Pridjev + poredbena čestica + imenica.....	60
8.2.3.3. Pridjev + prijedlog + imenica.....	60
8.2.3.4. Veznik + pridjev + veznik + pridjev.....	60
8.2.3.5. Poredbena čestica + pridjev.....	60
8.2.4. Brojevni frazem sa strukturom sveze riječi.....	60
8.2.4.1. Poredbena čestica + broj + veznik + broj.....	60
8.3. FRAZEMI S REČENIČNOM STRUKTUROM.....	61
8.3.1. Dvodijelne rečenice.....	61
8.3.2. Rečenice s neizrečenim subjektom.....	61
8.3.3. Zavisne rečenice.....	61
9. ZAKLJUČAK.....	62
10. LITERATURA.....	63
SAŽETAK.....	65
SUMMARY.....	66

1. UVOD

Razvoj frazeologije započinje drugom polovicom 20. stoljeća kad dolazi do njenog odvajanja od leksikologije, što ju čini jednom od najmlađih lingvističkih disciplina. Ruski jezikoslovci Šanski, Rozenon, Telija, Molotkov, Mokienko 1947. godine stvaraju uvjete za teoriju frazeologije. Razvoju frazeologije u Hrvatskoj doprinijela je Zagrebačka frazeološka škola (Kovačević 2012: 3). Frazeologija je nedvojbeno jedna od najzanimljivijih lingvističkih disciplina. Proučavanje frazeologije nekog jezika znači i proučavanje kulture, običaja i povijesti govornika tog jezika. To ovu disciplinu čini atraktivnom, što zahtijeva suradnju jezičnih i nejezičnih disciplina kako bi se mogla proučavati motivacija značenja i podrijetlo frazema.

Neki su se frazemi toliko uvriježili u jeziku da ih govornici ne opažaju kao posebne jezične jedinice, ali frazeološki rječnik otkriva obilje frazema posebno u svakodnevnom govoru, a time uobičajeno i u književnim djelima. Romani Ivana Kušana obiluju frazemima te sam tekst čine lako čitljivim i time zanimljivijim mladim čitačima, odnosno djeci. Ivan Kušan svoja djela povezuje i referira se na njih stoga se i frazemi kroz djela ponavljaju.

Ovaj rad sastoji se od teorijskog dijela koji opisuje dječju književnost, dječji roman, hrvatski dječji roman, kriminalistički dječji roman, život i stvaralaštvo Ivana Kušana, frazeologiju i frazeme. U analizi opisuje potvrđenost somatskih sastavnica u frazemima i strukturnu analizu frazema u djelima Ivana Kušana "Koko i duhovi" te "Lažeš Melita".

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Definiranje dječje književnosti, pa i književnosti uopće, i danas je težnja mnogih autora koji nastoje ovu vrstu stvaralaštva svesti na jednostavnu i konačnu formulaciju, što prvotno ne karakterizira književnost kao takvu. Književno stvaralaštvo namijenjeno mladima u predškolskom i školskom odgoju, može biti skup knjiga na policama dječjih knjižnica, knjige koje danas čitaju djeca ili su nekada čitali današnji odrasli.

Dječja se književnost osamostaljuje od književnosti odraslih tek s prosvjetiteljstvom, pronalazi svoje korijene u uspavankama kao *prvom lirskom iskazu čovječanstva*. Nadnaravna bića dugo su bivala pod nadzorom religijskog ili mitologijskog diskursa pa likovi oživljenih predmeta, igračaka, biljaka, izmišljenih i čovjekolikih životinja, umanjenih ili uvećanih ljudi te duhova i prikaza nisu uživali pravo građanstva. U tom kontekstu, počeli su se emancipirati tek kroz odgovarajuće tematske, stilske i žanrovske prilagodbe naslijeđenih oblika (Hrvatska enciklopedija).

Kada je riječ o obrazovnoj namjeni dječje književnosti, ne možemo zaobići Crnkovićevu (1967: 7) definiciju prema kojoj ona obuhvaća: „djela što po tematici i formi odgovaraju dječjoj dobi (...), a koja su ili svjesno namijenjena djeci, ili ih autori nisu namijenili djeci, ali su tijekom vremena (...) postala prikladna za dječju dob, potrebna za estetski i društveni razvoj djece, te ih gotovo isključivo ili najviše čitaju djeca“.

Naime, u književnim krugovima i teorijama izbjegavala se namjena dječje književnosti koja bi mogla dovesti u pitanje vrijednost dječje literature te nije bila kompatibilna s idejom dječje književnosti kao umjetnosti riječi.

Zbog toga su Crnković i Težak ostavili otvoreno pitanje može li dječja književnost biti umjetnost ako je istovremeno pragmatična i uvjetovana svojim čitateljima – što nas dovodi do još jedne značajke ove vrste književnosti koju ne možemo smatrati univerzalnom (Hameršak i Zima, 2015: 37-38).

Prema Crnkoviću i Težak (2002: 9) uobičajene oznake za pripadnost neke knjige dječjoj književnosti jesu sljedeće: napisao ju je *dječji pisac* imajući na umu pri pisanju da piše za dijete; izdao ju je dječji nakladnik, odnosno dječji odjel neke nakladničke kuće; dospjela je u knjižaru i u knjižnicu na police knjiga namijenjenih djeci. Međutim, neka knjiga može biti dječja iako nema nijednu od tih triju oznaka. Postoje djela koja možda nisu napisana s namjerom da budu dječja književnost, ali su privukla mlade čitatelje svojom tematikom, stilom ili sadržajem. Oznake su korisne smjernice, ali nisu apsolutne.

U određivanju fonda dječje književnosti valja dobro promotriti dvije razdjelnice koje nisu uvijek jasno vidljive i definirane ili ih ne percipiraju svi jednako. Prva je ona koja dijeli dječju književnost od književnosti za mlade odrasle, koja se razlikuje po tematici, općem pristupu i izrazu. U našem je kontekstu zanimljiv primjer Kušanovih romana o Koku Miliću i prijateljima. Posljednji od njih sadrže toliko značajki karakterističnih za književnost namijenjenu mladim odraslima da se bez dvojbe određuju dječjim romanima.

Kompleksna je i razdjelnica koja dijeli dječju književnost od književnosti namijenjene odraslima. Odrasli, ako to žele, mogu čitati sve dječje knjige, dok djeca ne mogu čitati većinu djela za odrasle, pa se zbog toga i razvila dječja književnost. No, postavlja se pitanje što je s knjigama za odrasle koje dio djece može čitati bez poteškoća – neki na temelju te činjenice niječu potrebu postojanja dječje književnosti, drugi takva djela uvrštavaju u dječju književnost, a treći pak smatraju da bi se sva književna djela mogla prilagođavati za djecu. Stoga bi se zaista moglo reći da dio književnosti za odrasle, bez potrebe za kraćenjem i prerađivanjem, postaje dostupan djeci koja još nisu odrasla i koja se još nisu odrekla svoje dječje književnosti.

Dječja književnost može imati i neknjiževne vrijednosti – može odgojno utjecati po pitanju morala, vjere, ljudskih odnosa, dobrog ponašanja te može educirati. Međutim, to su vrijednosti drugoga reda i ne mogu se primarno koristiti za vrednovanje djela dječje književnosti. Ako u djelu nema doživljaja, slikovitosti ono pripada informativnoj, udžbeničkoj ili popularnoznanstvenoj književnosti (Crnković i Težak 2002: 10-12)

U literaturi se često ističe da su tekstovi dječje književnosti jednostavni, no ova književnost podrazumijeva kompleksno dvorazinsko čitanje, odnosno uvijek prisutan

tekst iz sjene namijenjen odraslom čitatelju, dok ilustrirana izdanja pretpostavljaju intenzivno povezivanje različitih komunikacijskih kodova, prije svega verbalnog i vizualnog (Hameršak i Zima, 2015: 18). Nadalje se autorice pitaju što ustvari znači da je neka književnost jednostavna; mogu li suvremeni sedmogodišnjaci *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* smatrati jednostavnim tekstom ako ne znaju što su riječi poput šegrt i slamnjača? (2015: 19)

Prema Hranjecu, kriterij za svrstavanje neke proze u dječju jesu i likovi djece koja u djelu nose zbivanje i predstavljaju dječji senzibilitet (2006: 12). S druge strane, ako bismo dječju književnost definirali s obzirom na dječje likove i junake, u nju bismo trebali uključiti i one koji nemaju status dječje književnosti, primjerice djela Guntera Grassa (*Limeni bubanj*) i Miroslava Krležu (*Djetinjstvo u Agramu godine 1901-03*), dok junaci tekstova koji se tradicionalno ubrajaju u dječju književnost nisu nužno djeca, npr. Čiča Toma, Gulliver i Robinson (Hameršak i Zima, 2015: 19-20). Tako primjeri značajki tekstova dječje književnosti istovremeno stoje i kao protuprimjeri.

Njemački dječji književnik, James Kriiss, svojedobno raspravlja o *takozvanoj* dječjoj književnosti i *takozvanoj* odrasloj književnosti te otvara prostor za razmišljanje o specifičnostima i važnosti ove teme i postavlja pitanje zašto se uopće govori o dječjim knjigama kad ih, za razliku od knjiga za odrasle, mogu svi čitati. Također, dječja se književnost ponekad opisivala kao jedina relevantna jer njezinu vrijednost ne prepoznaju samo odrasli, nego i djeca (Hameršak i Zima, 2015: 53). Djeca nisu jedini čitatelji dječje književnosti, na što asocira sam naziv, već se tekstovi poput *Priča iz davnine*, *Hobita* ili *Malog Princa* vrlo često svrstavaju pod književnost za sve uzraste ili kao *crossover literature*. Stoga Perry Nodelman ističe učestalu prisutnost *skrivenog odraslog* dječje književnosti, odnosno *teksta iz sjene* koji je ciljano izostavljen kako bi finalni tekst udovoljio pretpostavkama o prihvatljivoj dječjoj literaturi. U tom smislu odrasli bivaju u ulozi posrednika o čijim prosudbama ovisi hoće li i u kojem obliku pojedini tekst biti objavljen, distribuiran ili općenito prosljeđen djeci (Hameršak i Zima, 2015: 109-111).

Dječje poimanje svijeta, interesi, dubina i širina percepcije i osjećajnost drukčiji su nego u odraslih, stoga je razumljivo da djeci ne može biti dostupno bilo koje književno djelo. Čak i unutar prihvaćene dječje dobi – recimo od prve do dvanaeste godine života – postoje značajne razlike u interesima i sposobnostima djece, što dodatno otežava poimanje dječje književnosti. Gornja se granica djetinjstva sve više

snižava, pa dok su se raniji dječji pisci obraćali djeci do šesnaeste godine, danas je granica djetinjstva oko dvanaeste godine. U novije vrijeme, zadnjih 50-ak godina, bujno se razvija književnost za dob od trinaeste do dvadesete godine, tzv. *književnost za mlade odrasle*, tematski i stilski sasvim različita od dječje književnosti (Crnković i Težak 2002: 8-9).

Dječja književnost izrazito je važna za razvoj djeteta, ona je prozor u svijet novih ideja i mašte, razvija čitalačke navike i vokabular te ga priprema za daljnje obrazovanje, međutim, nije pomoćnica pedagogije u bilo kojem njezinu smjeru, iako kao književnost i umjetnost itekako pridonosi odgoju (Crnković i Težak 2002: 8).

Konačno, ako bismo trebali definirati dječju književnost, poslužili bismo se Crnkovićevom mišlju da je „knjiga namijenjena djetetu ako tematikom privlači dijete i odgovara njegovim interesima, a izrazom ne nadilazi mogućnosti dječje percepcije“ (2002: 9).

2.1. VRSTE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

U dječjoj književnosti, kao i u književnosti za odrasle, postoji podjela na rodove, vrste i podvrste. Međutim, struktura nekih žanrova, poput romana i kratke proze, u književnosti za odrasle može se razlikovati u većoj mjeri u usporedbi s dječjom književnošću. Kako je dječji roman obično kratak, u dječjoj se književnosti nije razvila novela kao jasno određena vrsta. No zato priča zauzima znatno više mjesta nego u književnosti za odrasle i grana se u više podvrsta. Specifičnosti dječjeg svijeta, dječjih interesa i mogućnosti oblikovale su dječju književnost, utječući na preoblikovanje i prilagodbu književnih vrsta, kao i njihovu veću ili manju zastupljenost (Crnković i Težak 2002: 14).

Podjelu dječje književnosti Hranjec (2006: 22-29) započinje usmenoknjiževnim oblicima: bajka, legende i predaje, anegdote, brojilice, rugalice, izmišljalice, uspavanke, poslovice i pitalice.

Bajka je svakako najpopularniji usmeni oblik jer počiva na čudesnosti pa dijete rado ulazi u taj distopijski svijet želja, koji konačno na njega djeluje terapijski. *Legende* i *predaje* rjeđe su u dječjoj književnosti, a smjestile su se između bajki i

nefikcijske proze. One su pučko tumačenje svijeta, ne temelje se na znanstvenim činjenicama, ali su izuzetno zanimljive. *Anegdota* je pak minimalna prozna vrsta sa šaljivom poantom te se bilježi kao optjecajni oblik u dječjem priručničkom štivu. *Basna* je prozna pričica u kojoj su glavni likovi životinje preko kojih se govori o ljudima; često je jednoepizodna s dijaloški prezentiranom fabulom i s poukom na kraju. *Brojilica* ne počiva na suvislu značenju već na ritmično-akustičnom ugođaju pa dijete iskazuje sklonost ritmu. S druge strane, *rugalica* značenjem riječi ostvaruje funkciju. *Izmišljalice* su plod mašte pa su tako i vrlo prihvaćene kod djece, koja ih i sama stvaraju. *Uspavanke* predstavljene poetskim govorom jednostavne su strukture i motivske limitiranosti. *Poslovicama* se izražava sjevremensko iskustvo, često u jeziku ritmički organizirano, dok *pitalice* podrazumijevaju pitanje i odgovor, a isto se tako temelji na slici rečenoj i slici skrivenoj – u prvom je redu zamka, igra riječi privlačna djetetu.

Nadalje, *slikovnica* je namijenjena najmlađem čitatelju – dijete uz sliku veže tekst i tako ga memorira i reproducira. U ovom slikovno-književnom djelu jednako sudjeluju i tekstopisac i ilustrator, koji se javlja kao interpretator riječi. Danas postoje i slikovnice bez teksta, ali i tekst kojemu je slika tek ukras pa govorimo o ilustriranim pričama. *Dječja pjesma* u početku se gradila na metričko-ritmičnim i motivskim odrednicama usmene lirike, bio je to spoj usmene strukture, ruralne idiličnosti i naglašene pouke. Postepeno se dječja pjesma oslobađala poučavateljske dominante, ali je još poezija o djetinjstvu sa stajališta odraslog autora, do suvremene dječje pjesme bogate pjesničkim ludizmom, jezičnim igrama i bez nužnih pouka – suvremeni pjesnik postao je dijete.

Dječja proza dominantan je književni rod, čine ga *priča* (pripovijetka, novela) i *roman*. U *Sto lica priče* (1987: 13-14) Crnković formira nekoliko razina priče: prema postanku – narodna i umjetnička; prema osnovnoj strukturi – bajka i fantastična priča; prema tipu čudesnoga – mitološka, alegorijska, hiperbolična, nadrealistička; prema namjeni – poučna, moralistička, basna, angažirana; prema odnosu prema tradiciji – klasična, starinska, moderna; prema elementu igre – kumulativna, nonsensna, lagarija, s igrom riječi; prema junacima – o životinjama, biljkama, stvarima, djeci...; prema završetku – sretna, nesretna, priča u kojoj se ne odlučuje o sreći ili nesreći.

I dječji se *roman* opire poetičkoj jednoznačnosti, konačno ga određuje njezin korisnik svojim čitateljskim mogućnostima. Naime, nisu svi romani svjesno bili

namijenjeni djeci, nego su s vremenom uvrštavani u dječje kako su se mijenjali čitateljski obzori (Hranjec, 2006: 28). Dječji roman nastoji sveobuhvatno interpretirati dječji svijet, što je i Skok u *Prozorima djetinjstva* zaključio: „Dječji roman je razvedena, složena, slojevita *izmišljena* ili *stvarnosna* priča o (dječjem) životu, a s akterima koji pretežito pripadaju određenoj uzrasnoj dobi, ali i priča koja posjeduje svoju dinamiku i zasniva se ponajvećma na specifičnom dječjem motrištu svijeta u kojem se uzbudljivom radnjom djela oblikuju likovi, psihologijski i etički profilirani.“

Zapostavljen književni rod, *dječji igrokaz*, najčešće je prozni i za scenu prilagođen tekst, podrazumijeva igre sa sjenama, lutkarske igre, igre s maskama i scensko-glazbene igre (Hranjec, 2006: 29).

2.2. HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST

Početak 19. stoljeća tek se nekoliko književnih naslova moglo svrstati među dječje, a zatim se polovicom toga stoljeća intenzivirala okrenutost prema dječjoj književnosti. Stoga Hranjec (2006: 33) okvirno 1850. godinu smatra početnom u jačanju starije hrvatske dječje književnosti, a razdoblje završava *Čudnovatim zgodama Šegrta Hlapića* 1913. godine. Krajem 19. stoljeća pokreću se i časopisi *Bosiljak*, *Smilje*, *Bršljan* i dr. ključni za razvoj i profiliranje hrvatske dječje književnosti.

Svojim pisanjem, mahom poezije, i djelovanjem u to su se doba istaknuli Ivan Filipović sa zbirkom *Mali tobolac raznoga cvjetja za dobru i pomniju mladež naroda srbo-ilirskoga* (1850), Ljudevit Varjačić nastojeći prenijeti djeci moralne naputke i potaknuti domoljublje, Josip Milaković koji je težio za nonsensom, uvodio onomatopeju i umio sročiti jednostavne i ritmički dotjerane slike prirode. Augusta Harambašića uglavnom pamtimo kao pjesnika u nedječjoj književnosti, no istaknuo se stihovima za djecu objavljenima u *Smilju*, i u tri pjesničke zbirke – *Zlatna knjiga za djecu* (1890), *Mali raj* (1891), *Smilje i kovilje* (1891). Krunoslav Kutek preteča je Grigora Viteza, a zanimljivo je da su neke njegove pjesme ušle u korpus usmene dječje lirike (*Ura ide tika-taka/Svako jutro budi đaka...*). Dječji pisci toga doba fokusirali su se na javno djelovanje pa je tako njihova književna riječ postala glasnogovornica profesionalnoga angažmana (Hranjec, 2006: 38-47).

Do procvata hrvatske dječje književnosti došlo je početkom 20. st., književničkom pojavom dviju žena spisateljica Jagode Truhelke i Ivane Brlić-Mažuranić i dječjih tema proizašlih iz dječje svakodnevice.

Truhelka najavljuje zanimanje za dječju književnost lirsko-esejističkim djelom *U carstvu duše*, predstavivši se tako jednom od najznačajnijih hrvatskih spisateljica za djecu između dvaju ratova. U njezinu se radu prepoznaju četiri faze: osječka, zagrebačka, gospičko-zagrebačka i bosanska, a prepoznatljivi su elementi njezina pisanja intimizacija – izravno obraćanje čitatelju, deminutivi, kolorizam i simbolizam. Njezina trilogija *Zlatni danci*, svojevrsni je pisani spomenik autoričinu osječku djetinjstvu, jasno i detaljno predstavljenom, ostaju trajnom vrijednošću u hrvatskoj dječjoj prozi (Hranjec, 2006: 51-56).

Hrvatski Andersen, autorica dječjih romana, bajki, pjesama bogatih imaginacijom, poetizmom, smislom za čudesno, estetsko i etičko – Ivana Brlić-Mažuranić sve je to ostvarila već svojim prvim hrvatskim dječjim romanom *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1913) i sjevremenskim *Pričama iz davnine* (1916) (Skok, 1991: 346). Dopustila nam je ulazak u svoj izvoran umjetnički svijet, poetičan, emotivan i lirski te je uvela dječju književnost u hrvatsku modernu.

U *procvat* hrvatske dječje književnosti Hranjec (2006) smješta i *Lovrakovo doba* u kojemu Mato Lovrak i suvremenici (Josip Pavičić, Đuro Vilović, Zlata Kolarić-Kišur, Slavko Kolar, Ivo Kozarčanin, Ivan Goran Kovačić, Dragutin Tadijanović) pišu pod utjecajem svjetske ekonomske krize i drugih povijesnih događanja u tadašnjoj Jugoslaviji te ih karakterizira povratak tradicionalnim vrijednostima, što formira *novi (sintetički) realizam* (Šicel, 1979).

Začetnici *Zreloga doba* jesu Grigor Vitez, Ivan Kušan, Milivoj Matošec i Zvonimir Balog. Vrijeme je to poslijeratnog komunističkog razdoblja kada se uklanja angažirana dječja književnost lovrakovskog tipa te se forsira književnost koja otvoreno služi ciljevima nove vlasti. Ubrzo se javljaju prvi otpori i težnja za slobodnim izričajem te Vitez s *Prepelicom* i Kušan s *Uzbunom na zelenom vrhu* najavljuju suvremeni pristup, i funkciju dječje književnosti. Kao nastavljajući *Zreloga doba* istaknuli su se Pajo Kanižaj, Luko Paljetak, Hrvoje Hitrec, Sunčana Škrinjarić, Nada Iveljić i Višnja Stahuljak.

Dječja književnost toga vremena predstavila se tematsko-motivskom raznovrsnošću usustavljenom u tri osnovne cjeline: a) dosadašnje teme i motivi, mahom animalistički, predstavljaju se na nov način; b) u dječjoj se književnosti javljaju nove teme, osobito iz urbanog okružja i svijeta tehnike, od zrakoplova do videoigrice; c) uz opreku staro-novo (staro na nov način) u suvremenoj književnosti bilježimo pojavu tabuističkih motiva, primjerice djeca u ratu, smrt, zlostavljanje, vjera i dr. (Hranjec, 2006: 9).

Hrvatska dječja književnost u svojih je više od dvjesto godina trajanja prošla izrazit razvojni put – „započela je kao sluškinja, kao pedagoška kućna pomoćnica, s povremenim izdancima književne ljepote, nastavila kao bajkovita i potom kao angažirana objava i napokon se rascvjetala u bezbroj umjetničkih cvjetova riječi“ (Hranjec, 2006: 287).

3. DJEČJI ROMAN

Najčitanija vrsta književnoga djela u djece jest upravo roman. Maštanje je njihov najveći užitak i znak njihove slobode, aktivni su, dinamični i slobodni u igri i snovima, raduju se tajnama i pustolovinama te ostvaruju svoje specifično carstvo mašte. Dječja književnost potiče djecu na sanjarenje, stvaranje i istraživanje svijeta oko sebe te im pruža prostor za izražavanje njihove jedinstvene kreativnosti.

„Dječji je roman slojevita pripovjedna vrsta dječje književnosti, u kojem su glavni likovi djeca, sa svojim doživljajima, strepnjama i nadama.“ (Hranjec, 1998: 9)

U okvir dječje književnosti pojedini autori svrstavaju robinzonijade i druge avanturističke, povijesne, pa čak i znanstveno-fantastične romane. Ta ostvarenja čitaju i odrasli pa nije sasvim jasno gdje povući granicu između dječjeg romana i romana za odrasle. Zalar (1978: 8) kada govori o dječjem romanu razmatra, kako kaže, pravi dječji roman u kojem djeca nisu samo čitaoci njima zanimljivih zbivanja, nego i nosioci radnje, ideja, tendencija i sukoba. A odrasli kada se i pojavljuju, obično samo usmjeravaju njihove postupke, misli i osjećaje.

Dječji roman nema bogatstvo pripovjedačkih oblika karakterističnih za *odrasli* roman, nema toka svijesti, kronološkog dislociranja i sličnih postupaka. Dječji roman,

bez obzira je li napisan danas ili prije stotinu godina, ostaje u okvirima čvrste razgranate fabule, zadržava oblik tradicionalnog pripovijedanja, zatim će se pojaviti ich-forma, paralelizam radnji pa i retrospektivna naracija.

Djetinjstvo i nije drugo nego niz neprekidnih događanja, neprestani poziv na akciju, pokret i dinamiku. I kada mališane prestanu zanimati bajke, nešto od naivnog poimanja ostaje u njima pa roman koji će ih zaintrigirati u razdoblju od osme do dvanaeste godine mora biti roman zbivanja, fabularan roman koji je najbliže klasičnom realističkom romanu.

Mark Twain (1835 – 1910) prvi je stvorio prave dječje karaktere koji svoje djetinjstvo proživljavaju u nizu veselih i uzbudljivih zgoda, maštanju, oponašanju odraslih, igrama razbojnika i pustolova, u vječnom lutanju. Tako se razvio jedan od značajnijih elemenata dječjeg romana – djelovanje djece u okviru družine. Družine su postale neka vrsta toposa u dječjem romanu, nešto što se gotovo obavezno javlja još od Twainova romana *Doživljaji Huckleberryja Finna* (Zalar 1983: 11).

Svaki autor svoje djelo temelji na nekoj građi. Građa može biti fikcijska, što znači da je izmišljena i proizlazi iz autorove mašte, ili može biti fakcijska, što znači da se temelji na stvarnim događajima, osobama ili mjestima. Bez obzira na izvor, autor je na tom materijalu stvara priču, odnosno književnu zbilju. Pisanjem autor oblikuje likove, radnju, temu i atmosferu te stvara vlastiti svijet unutar teksta.

Organizaciju teksta nazivamo fabulom, a nositelj fabule, odnosno radnje u romanu jest lik. Teži li pisac provjerenom, književno-povijesno potvrđenom modelu, govorimo o tipičnim likovima, a stvori li novi karakter, riječ je o individualizaciji lika. U dječjem je romanu nazočan i pripovjedač kojega često poistovjećujemo s autorom.

Najvažniji poetički segment dječjega romana upravo je naracija, uzbudljiva i napeta priča, konzistentna, razmjerno neposredna linearna ekspozicija događaja. Fabula u dječjoj prozi predstavlja pregledno nizanje radnje, određuje ju prostor pa u hrvatskoj književnosti zapažamo dva prostorna kompleksa – ruralni i urbani. Tako prvu prozu odlikuje idiličnost te nerazvedenost u linearnom fabularnom tijeku, dok će se druga istaknuti igrivošću, ponegdje i intertekstualnošću. Fabula u dječjem romanu najčešće je stvarnosno utemeljena, navode se stvarna mjesta događaja i stvarni sudionici (Hranjec, 2006: 10).

U dječjoj hrvatskoj prozi pretežu likovi iz realne zbilje, no nije rijedak spoj stvarnog i čudesnog, dok je u suvremenoj prozi izraženija sklonost fantastičnim likovima. Dječji je lik u središtu i diktira radnju, dok su odrasli samo spona u razvoju priče. S druge strane, lik učitelja u dječjoj književnosti ima osobitu poziciju jer predstavlja moralnu vertikalnu i didaktičnost teksta. Također ćemo u svim vrstama dječje književnosti upoznati bogat svijet likova (antropomorfiziranih) životinja (Hranjec, 2006: 12-13).

Dječji roman u najvećoj se mjeri smješta pod roman zbivanja zbog toga što nije u sferi *književne proizvodnje* već u sferi književne percepcije. Lik je najčešće predstavljen u okviru družine, glavni lik često je i vođa družine jer svoju individualnost i svoje kvalitete potvrđuje upravo spram grupe.

Razdoblje 90-ih godina 20. stoljeća smatra se graničnim u periodizaciji zbog izvanknjiževnih promjena, prije svega ratnih zbivanja, ali i tehnološkoga napretka koji je utjecao na percepciju djetinjstva, a navedene su se promjene odrazile i na književnu produkciju za djecu. Navedeno je razdoblje ujedno i razdoblje opsežne romaneskne produkcije za djecu.

Prema studiji Vrcić-Mataija (*Hrvatski realistički dječji roman (1991. – 2001.)*, 2018), unatoč mnogim pokušajima tipologije dječjih romana, teško je uspostaviti valjanu podjelu jer nužno dolazi do preklapanja tipova i miješanja skupina. Međutim, to se nastojalo izbjeći uspostavljanjem triju kriterija. Prvi je kriterij vezan uz *dob književnoga junaka i dječjega čitatelja*, drugi uz stupanj modernosti *oblikovnih postupaka*, a treći uz prevlast *narativne figure*.

Prva je tipologija dječjega romana s obzirom na *dob implicitnoga čitatelja i književnoga junaka* i temelji se na analizi dobne granice recipijenta i književnoga junaka te omogućava svrstavanje djela u jedan od dvaju književnih podsustava namijenjenih djeci i mladima – dječji roman u užem smislu, namijenjen čitateljima do trinaeste godine, i adolescentski roman namijenjen starijim mladim čitateljima, nakon trinaeste godine.

Druga je tipologija dječjega romana prema *oblikovnim postupcima*. Autorica zaključuje da se raznolikosti uočene na proučavanoj građi mogu promatrati kao stupnjevi modernosti oblikovnih postupaka te razlikuje tradicionalni, moderni i postmoderni roman (dječji romani u užem smislu i adolescentski romani).

Najsloženija tipologija uspostavljena je prema prevladavajućoj *narativnoj figuri*. Njome se iščitava položaj dominantne narativne figure – dječjeg i lika adolescenta preko kojih se promatra projekcija djetinjstva, izgrađenost dječjeg identiteta, odnosi među vršnjacima, kulturološki diskurs pripovjednog vremena. Ovdje autorica uvrštava roman družine, roman lika, obiteljski roman i međugeneracijski roman.

Družine su najzastupljenije narativne figure u dječjim romanima jer se družina smatra jednom od ključnih odrednica koje roman oblikuju kao dječji i ujedno utječe i na strukturu priče i afirmiranje pojedinačnih osobnosti likova. Vrcić-Mataija (2018) uspostavlja tri oblika romana družine: *roman ruralnoga identiteta dječje družine*, *roman urbanoga identiteta dječje družine* i *roman urbanoga identiteta dječje družine s premještenim prostorom djelovanja*.

U *romanu lika* zbivanje nije prevladavajuće, likovi djece i adolescenata psihološki su profilirani. Oni djeluju unutar neke sredine i socijalnoga konteksta, ali svoju osobnost grade samostalno.

Devedesetih godina 20. stoljeća pojavljuju se dječji romani s različitim predodžbama dječjih likova i njihovih obitelji, kao i različite obiteljske strukture. Autorica razlikuje dva podtipa *obiteljskoga romana* s obzirom na implicitnoga čitatelja – *dječji obiteljski roman* i *adolescentski obiteljski roman* – sa zasebnim oblicima ovisno o slici obitelji kakva se u romanima projicira: obiteljski roman sa slikom *tradicionalne patrijarhalne obitelji*, obiteljski roman sa slikom *suvremene patrijarhalne obitelji* i obiteljski roman sa slikom *suvremene liberalne obitelji*.

Posljednji tip romana o kojemu razlaže autorica jest *međugeneracijski roman*. I u tom je tipu romana u središtu odnos djeteta i odrasle osobe, i također je usmjeren na psihološka proživljavanja likova, a manje na zbivanja. Kao utjecaji odraslih u dječjim se romanima mogu pojaviti članovi obitelji, ali i neki drugi uzori koji utječu na likove, poput učitelja, susjeda, rodbine ili društvenih „marginalaca“ do osoba iz svijeta popularne kulture.

3.1. HRVATSKI DJEČJI ROMAN

Povijesni pregled hrvatskoga dječjeg romana u literaturi često je nailazio na izazove periodizacije hrvatske dječje književnosti. Tako je, primjerice, Crnković i Težak (2009) dijele u četiri razdoblja. Prvo razdoblje, Filipovićevo, obuhvaća početke hrvatskog dječjeg romana do 1913. godine. Drugo je doba Ivane Brlić-Mažuranić (1913. – 1933.), treće je Lovrakovo (1933. – 1956.), a četvrto Vitezovo doba koje započinje 1956. godine. Međutim, u ovome ćemo se radu držati nešto suvremenije podjele koju je predložila Zima (2011). Njezina klasifikacija hrvatskoga dječjeg romana podijeljena je po razdobljima s istaknutim karakteristikama i najznačajnijim predstavnicima te društveno-povijesnim kontekstom.

Hrvatski dječji roman 19. stoljeća tematski je raznovrstan, ali se strukturno može odrediti kao roman o siročetu i pustolovni roman (*Tugomila* Jagode Truhelke i *Sretni kovač* Vjekoslava Košćevića). Dječji roman u ovom razdoblju ponajviše služi kako bi djecu održao na distanci te da im, prije svega, dodijeli svojstvenu funkciju, što su autori postizali pripovijedanjem o „ispravnim“ slučajevima i primjerima. Dječji likovi nisu pokretači radnje, nego se njima iskazuju vrijednosti kojima djeca trebaju težiti.

Tek se u drugom desetljeću 20. stoljeća uočavaju promjene koje nisu univerzalne. Dijete u romanima Truhelke, Brlić-Mažuranić i Nazora počinje dobivati središnju ulogu i ne nalazi se više na marginama društva. Dječji je lik u tim romanima aktivan, pokretač je radnje, sam konstruira vlastiti identitet i uspijeva izboriti čak i određeni prostor samostalnosti te postiže neovisnost o odraslima.

„Hlapić je, simbolično, prvi dječji lik u hrvatskom dječjem romanu na kojemu se uočavaju promjene u predodžbi o djetetu – od činjenice da samoću shvaća kao samostalnost i slobodu, a ne kao nepoželjan teret, pa do činjenice da svoje ponašanje prilagođava aktualnim društvenim odnosima u onoj mjeri u kojoj to njemu odgovara“ (Zima, 2011: 38).

U tridesetim godinama na percepciju djeteta u dječjem romanu posebice utječu promjene u obrazovnom sustavu te zakonske regulative vezane za dječji rad, rast i razvoj, brigu za zdravlje, higijenu i sl. Ovo je desetljeće raskola između djeteta bez identiteta kakvo se u književnosti javlja krajem 19. stoljeća te idealnoga djeteta koje ne griješi i koje ima pozitivne namjere, a koje se može povezati s nešto kasnijim književnim dostignućima (Zima, 2011). Većina se autora složila da je ovaj period svakako obilježio Mato Lovrak. Godine 1933. objavljuje svoja dva romana: *Djeca*

Velikog Sela (kasnije *Vlak u snijegu*) i *Družba Pere Kvržice*. Njegov opus nastaje u razdoblju od tridesetih do šezdesetih godina 20. stoljeća te se kroz dugi period stvaranja javljaju razlike u kontekstu u kojemu smješta likove. Međutim, ono po čemu su njegova djela karakteristična jesu dihotomija sela i grada, superiornost djece nad odraslima gdje njihova poduzetnost i sposobnost prelaze granice realnih dječjih mogućnosti, družine te izrazita nadmoć muških nad ženskim likovima, bez obzira na dob. Tijekom ovoga razdoblja značajan utjecaj na razvitak hrvatskoga dječjeg romana imali su i prijevodi kvalitetnih stranih djela kao što su *Emil i detektivi* i *Junaci Pavlove ulice* (Zalar, 1983).

Sljedeće je desetljeće obilježeno Drugim svjetskim ratom koji je općenito ostavio trag na književnosti pa i na hrvatskoj dječjoj književnosti i dječjem romanu. Došlo je do polarizacije na romane koji u potpunosti ignoriraju njegovo postojanje te na romane koji ga afirmiraju. Potonji kroz dječje likove pokušavaju „progurati“ ideologiju te obrasce ponašanja koje ona zahtijeva (Zima, 2011). Kolektivizam i družine i dalje su važna karakteristika romana, ali se autonomnost dječjeg lika gubi. U proteklim se desetljećima autonomnost afirmirala, a sada se dokida te se piše o djetetu unutar obitelji, o djetetu koje je ovisno i nesamostalno te ne donosi odluke (Zalar, 1983).

Najvažniji predstavnici pedesetih godina prošloga stoljeća jesu Ivan Kušan i Milivoj Matošec koji se u književnom i društvenom smislu nadovezuju na tridesete godine. Godinu objavljivanja prvog Kušanovog romana (*Uzbuna na Zelenom Vrh*), 1956., Crnković, Težak i Hranjec uzimaju kao periodizacijsku razdjelnicu, njome počinje nova, suvremena hrvatska književnost koja sa sobom nosi promjene u prikazu dječjih i odraslih likova, u mjestu radnje te u samoj fabuli (Zima, 2011).

Poratni dječaci i djevojčice, njihove igre i zanimanja, sanjarenja i strahovanja, akcije i traganja predmetom su romana Ivana Kušana. Pojava njegova prvog romana izraz je modernoga vremena. Tvorac je likova gradske djece, zavirio je djeci pod kožu te si je dao puni odušak u literarnom oblikovanju i razmahao se u maštovitom dočaravanju dječjeg svijeta. Pritom prepoznamo utjecaj Twaina i Lovraka. Njegovi se romani odlikuju pustolovnošću i akcijom jer djecu obilježava dinamika, stalno kretanje, radoznalost duha, pred njima se otvara svijet, neprestano traže i konačno pronalaze. Dječja naivnost, oponašanje starijih, zbunjenost pred zagonetkama, brižne roditeljske opomene, simpatična dječja proračunatost, neuništiv optimizam,

okrenutost budućnosti, uvijek novo sanjarenje. Uvjerljivost dječje zbilje izbija iz svakog retka. Toliko je autentičnog dječjeg u gotovo svakoj sceni Kušanovih romana – paralelizmi i kontrasti krajnje realističnosti i ekstremne pustolovnosti (Zalar, 1983: 69-80).

Neke od promjena ovoga doba mogu se povezati i s društvenim kontekstom gdje zbog procesa urbanizacije, likovi „sele“ u grad. Tako gradovi postaju poprišta fabularnih zapleta. Dječji likovi ponovno preuzimaju glavnu ulogu u pokretanju i razrješenju zapleta, oni odlučuju u kojoj će mjeri prihvatiti ponuđenu pomoć odraslih i oni na kraju primaju zasluge za uspješno riješene fabularne zagonetke (Zima, 2011: 171). Odrasli likovi su ili pomagači ili negativci, ali se bez njih ne može riješiti zagonetka na koju dječji likovi nailaze. U ovom desetljeću i dalje se pojavljuju isključivo dječaci i muški likovi (izuzetak je Kušanov roman *Lažeš, Melita!*).

U drugoj polovici 20. stoljeća afirmira se dječja književnost u hrvatskim okvirima. Pojavljuje se i lektira u školama kao uspješan način da se djecu što ranije uči navikama čitanja i kritičkom odnosu prema onome što čitaju.

Sedamdesete godine donose brojnije prijevode europskih autora. Čitateljima se nudi i nešto izvan okvira nacionalne književnosti. Širina tematike u dječjoj književnosti omogućuje mladim čitateljima istraživanje različitih aspekata drugih sredina te stvara širi i raznolikiji pogled na svijet i nove ideje. Dječje likove u ovom desetljeću karakterizira kompetentnost koja ima dodirnih točaka s novom slikom djeteta iz prošlog desetljeća, ali se razlikuje po tome što su djeca žrtve. Nada Iveljić predstavica je ovog desetljeća i dječji likovi u njezinim su romanima istovremeno žrtve, nevini, idealni, ali i kompetentni pojedinci koji se u toj dodijeljenoj ulozi snalaze i sami rješavaju probleme (Zima, 2011).

Osamdesetih godina pojavljuje se „novi“ kriminalistički roman te se afirmira *zagonetno* dijete. Zagonetka je koju rješavaju nerješiva za njih same pa uglavnom traže pomoć odraslih, ponekad i institucija. Ova dinamika stvaranja napetosti i traženja rješenja odražava stvarnost dječjeg iskustva, gdje djeca često ovise o odraslima za razumijevanje i rješavanje složenih situacija. Važan segment romaneskne produkcije predstavlja i fantastika koja problemu društvene implikacije u dječjem književnom sustavu pristupa na drukčiji način (Zima, 2011: 274). Fantastične romane pišu Sunčana Škrinjarić, Damir Miloš, Božidar Prosenjak.

Devedesete su godine u hrvatskoj dječjoj književnosti obilježene ratom. Dijete ponovno postaje žrtva, nemoćni pojedinac ovisan o odraslima. Javlja se cijeli niz romana novih, neafirmiranih autora (Sanja Pilić, Branka Primorac), ali i onih već poznatih (Miro Gavran, Pavao Pavličić, Nada Iveljić). Dječja književnost obiluje romanima s temom rata dok se tabu-teme, uglavnom u prijevodima, pojavljuju krajem ovog desetljeća i početkom sljedećeg. Dječja potreba za akcijom i igrom ipak je i dalje u prvom planu (Zima, 2001).

Gomilanje sumornih motiva i socijalne tematike prve polovice devedesetih godina u hrvatskom dječjem realističkom romanu usmjerilo je odvajanje dječjeg od romana za mlade (Vrcić-Mataija, 2011).

Početak 21. stoljeća donosi zaokret u tematskom, dobnom, fabularnom i karakternom smislu. Stoga više ne govorimo o realističkom dječjem romanu nego o romanu za mlade, s temama sazrijevanja, tjeskobe odrastanja, položaja unutar obitelji, ljubavnih problema, smrti, bolesti, nasilja i dr. (Vrcić-Mataija, 2011:145).

4. KRIMINALISTIČKI ROMAN

Kriminalistički roman se često naziva i detektivski roman zbog svojeg glavnog junaka koji je obično detektiv. Također se može nazvati i romanom detekcije, s obzirom na činjenicu da je neka vrsta istrage uvijek prisutna u romanima toga žanra. Radnja se često vrti oko zagonetke, zločina ili misterija koju detektiv ili istražitelj pokušava riješiti koristeći svoje vještine. Opisi bitnih osobina kriminalističkog romana mogu se razlikovati među znanstvenicima zbog njihovih različitih metoda pristupa i izbora uzoraka za istraživanje (Solar, 1997: 310).

Prema Pavličiću (2008: 6) u krimiću uvijek imamo istu temeljnu situaciju – nešto se dogodilo, to što se dogodilo izgleda na prvi pogled ovako, a zapravo je onako, sasvim drukčije. Rješenje privida i otkrivanje istine elementi su koji često uzbuđuju čitatelje kriminalističkih romana. Krimiće kao žanr često koristi upravo te elemente kako bi održao napetost i interes čitatelja. Glavni junak se suočava s različitim preprekama, lažima i skrivenim tragovima dok pokušava otkriti istinu o

zločinu. Čitatelji su često uključeni u proces razmišljanja i pokušavaju sami riješiti misteriju prije nego što je otkriju likovi u romanu.

Međutim, svaki krimić ima svoju slabu točku, a to je ona točka gdje prestaju vrijediti uzročno-posljedični zakoni. Primjerice, istražitelj doznaje ključnu informaciju ili se susreće s ključnom osobom za rješenje slučaja, neki svjedok progovori baš onda kad je to za radnju najzgodnije ili pak istražitelju odjednom proradi intuicija. Dogodi se čudo i pojavi se *deus ex machina* koji pomaže riješiti ključni misterij. Takvo mjesto odudara od ostatka radnje i nije s njom u skladu, a slabiji krimići imaju i po nekoliko takvih kriznih trenutaka (Pavličić, 2008: 101).

Pavličićeva tvrdnja da se radnja kriminalističkih romana ne događa u prošlosti temelji se na ideji da čitatelji teže mogu identificirati s povijesnim junacima. Prema njemu, čitatelji se bolje mogu poistovjetiti s junacima ako su okolnosti u kojima se radnja odvija slične njihovoj svakodnevnici.

Međutim, možemo napomenuti da postoje kriminalistički romani smješteni u prošlost koji i dalje uživaju popularnost među čitateljima. Romani poput Sherlocka Holmesa, Arthura Conana Doylea ili Agathe Christie često se smještaju u različita povijesna razdoblja, ali privlače čitatelje svojim zanimljivim zapletima, misterijama i intrigantnim likovima. Ipak, postoji tendencija da se suvremeni kriminalistički romani češće smještaju u suvremeno vrijeme i okruženje kako bi se čitateljima olakšala identifikacija s junacima i omogućila veća povezanost s radnjom. Tako se autor fokusira na stvaranje autentičnih i relevantnih okolnosti za čitatelje kako bi se povećala njihova emotivna i psihološka uključenost u priču.

Prostor krimića je ograničen, rijetko koji kriminalistički roman ima više od 250 stranica, upravo zato što ovoj vrsti nisu dostupna sva ona sredstva kojima se postiže da djelo bude opsežno, primjerice psihologizacija, dugi opisi, digresije i sl. Granice, međutim, nisu samo vanjske, u broju stranica, već i unutarnje, u razvijanju radnje. Junaci krimića ponekad putuju radi skupljanja podataka, ali se uvijek vraćaju, jer se pokazuje da se sve što je za priču važno odigralo na vrlo malom prostoru. Pavličić ističe (2008: 33) da je tako u svakom dobrom krimiću.

Autor nadalje izdvaja nekoliko važnih aspekata krimića u prostoru. Naime, zločini se najčešće događaju u manjim mjestima ili na ograničenom području kako bi se potresla okolina u kojoj se zločin odvija, što pridonosi napetosti i važnosti priče.

Osim toga, kriminalistički roman ima ograničen opseg i strukturu fabule koja ne dopušta eksperimentiranje. Na primjer, ako se na početku romana dogodi ubojstvo, na kraju mora doći do razrješenja, što sugerira linearno-povratnu naraciju.

Unatoč tim ograničenjima, kvaliteta i zanimljivost kriminalističkog romana ne moraju biti narušene. Pisci će se truditi napisati što bolju priču unutar tih okvira i iskoristiti ih na kreativan način. Ograničeni opseg i struktura fabule mogu izazvati intrigantnost, dok razrješenje zločina pruža čitateljima osjećaj zaključenosti i zadovoljstva.

Pavličićeva konstatacija da junaci kriminalističkih romana ne stare ima veze s ograničenim vremenom u kojem se radnja odvija. Ovi romani obično obuhvaćaju relativno kratko vremensko razdoblje, koje može trajati nekoliko tjedana ili čak samo nekoliko dana, što omogućava da se svi događaji koncentriraju na relativno kratko razdoblje, čime se pojačava napetost i dinamika priče.

Zbog tog vremenskog ograničenja junaci krimića ostaju relativno nepromijenjeni tijekom radnje. Njihove sklonosti, navike i interesi ostaju dosljedni, omogućujući čitateljima da se poistovjete s njima i prate njihovu istragu. To također pruža kontinuitet i omogućuje čitateljima da se više fokusiraju na zaplet i rješavanje misterija, umjesto na razvoj likova tijekom dugog vremenskog razdoblja (Pavličić, 2008: 37-42).

Autor nadalje uspoređuje krimić s organiziranim sustavom banaka, naime, pristup trezoru imaju šefovi, taj trezor može imati više brava za koje šefovi imaju ključeve. Svaki šef ima ključ za jednu bravu, a nitko ne može ući u taj trezor bez drugih. Ako bi se dogodilo da jedan od njih prodre u trezor bez nadzora, to bi značilo da se protiv njega mora nešto poduzeti jer je izdajica.

Kriminalistički romani obično započinju ubojstvom kao okidačem radnje. Glavni lik, detektiv ili istražitelj, uvodi se s ciljem da riješi slučaj i otkrije identitet zločinca. Iako se često stvara slika detektiva kao fizički sposobne osobe koja koristi oružje, istražitelji se u krimićima zapravo najviše oslanjaju na svoje vještine u ispitivanju. Istražitelj koristi razgovor s različitim svjedocima, osumnjičenicima i drugim relevantnim osobama kako bi prikupio informacije i otkrio ključne tragove. Tako pokušava rekonstruirati tijek događaja i otkriti istinu. Uz razgovor, istražitelj također

prikuplja materijalne dokaze koji mogu pružiti dodatne tragove za rješavanje slučaja (Pavličić, 2008: 49-54).

Svjedoci u kriminalističkim romanima igraju ključnu ulogu u rasvjetljavanju slučaja. Svaki svjedok može posjedovati bitne informacije koje su važne za razumijevanje događaja i identifikaciju zločinca. Međutim, svjedoci mogu imati različite motive i ponašanja koji utječu na njihovu suradnju s istražiteljem.

Neki svjedoci možda ne shvaćaju važnost informacija pa mogu zatajiti ili izostaviti određene detalje tijekom ispitivanja. Drugi se možda ne sjećaju svega jasno ili imaju poteškoće u izražavanju svojih sjećanja, dok će treći namjerno prikriti informacije ili lagati kako bi zaštitili sebe ili druge. Upravo tim razgovorom detektiv slaže priču i pribavlja ključeve koji vode do vrata istine (Pavličić, 2008: 27-36).

U kriminalističkim romanima *neprecizni* svjedoci, netočni podatci i pogrešne interpretacije često vode istražitelja u krivom smjeru, što stvara napetost i izazove u rješavanju slučaja. Istražitelji se suočavaju s različitim preprekama i poteškoćama koje moraju prevladati kako bi došli do istine. Vješti pisci krimića koriste te elemente kako bi održali napetost i iznenađenje u priči. Istražitelj se često mora snalaziti u vremenskom ograničenju, različitim izjavama svjedoka i potencijalno lažnim tragovima. Vješto upravljanje redoslijedom dobivanja ključnih informacija može biti ključno za razrješenje slučaja.

Pavličić (2008) navodi da kriminalistički roman često koristi paradoksalnu situaciju u kojoj jedan lik, koji zna istinu i drži ključeve rješenja, igra igru s ostalim likovima – on može biti ubojica ili neka druga važna figura u priči. Ova napetost i skrivena istina čine čitatelja zainteresiranim za rješavanje zagonetke zajedno s istražiteljem. Kroz proces ispitivanja svjedoka, sakupljanja dokaza i otkrivanja tragova, istražitelj postupno sastavlja slagalicu i razotkriva događaje koji su doveli do zločina. Iznošenjem svojih spoznaja o slučaju, istražitelj može postavljati druge likove u situacije u kojima otkrivaju svoje postupke ili izgovore.

Kriminalistički roman je često igra intelektualnih vještina između istražitelja, zločinca i drugih likova. Istražitelj mora biti taktičan, snalažljiv i sposoban čitati između redova kako bi došao do istine. Ovaj proces donosi dodatne informacije i razotkriva karaktere likova, a istovremeno održava napetost i zanimanje čitatelja za razvoj radnje.

Likovi često imaju ključnu ulogu u otkrivanju zločina u kriminalističkim romanima. Iako se možda na prvi pogled čine manje bitnima ili se ne spominju previše, njihove uloge i informacije koje posjeduju mogu biti vrlo važne za istražitelja. Sobarice, pazikuće i drugi sporedni likovi često su svjedoci ili imaju uvid u određene događaje i situacije koje su povezane sa zločinom. Njihova pozornost na detalje i informacije koje mogu pružiti istražitelju mogu biti presudne u rasvjetljavanju slučaja. Može se dogoditi da ovi likovi nesvjesno posjeduju ključni podatak koji je važan za rješavanje zločina. Na istražitelju je da precizno sluša i povezuje podatke u jednu veliku slagalicu koja će mu ispričati priču.

Dobar krimić čini dobar zaplet, detektiv intelektualac, prikaz neobičnih likova i ambijenta i dobar ubojica. Ubojica igra ključnu ulogu u krimiću. Kvaliteta ubojice može znatno utjecati na razinu napetosti i intrigantnosti priče. Dobar ubojica je vješt, lukav i sposoban izbjeći otkrivanje svojeg identiteta dok izvršava zločine. U krimiću često služi kao intelektualni protivnik istražitelju, što zahtijeva da detektiv bude još inteligentniji i sposoban riješiti zagonetku koju je ubojica postavio. Odnos između istražitelja i ubojice često stvara dinamičan konflikt i dodatno povećava napetost u priči.

Također, dobar ubojica može biti polazište za raznolike likove i ambijente u krimiću. Ubojica se često kreće među neobičnim likovima i ambijentima koji pružaju prostor za zanimljive opise i razvoj radnje. Njegovi motivi, misterija koju nosi i način na koji izvršava zločine mogu biti izvor za intrigantne preokrete i tjeskobne situacije (Pavličić, 2008: 55-60).

Uvod u krimić često sadrži snažan i dramatičan trenutak koji obilježava početak priče. To može biti smrt nekog lika ili neki drugi događaj koji ima velik utjecaj na daljnji razvoj radnje. Ovaj početni događaj označava kraj jedne priče, jer slijed događaja koji su se odvijali među likovima kulminiraju i dovode do tog trenutka. Smrt kojom roman započinje često je krajnja točka cijelog niza događaja i odnosa među likovima. Nakon tog kraja, ništa više neće biti isto, a nova priča započinje – priča o istrazi i otkrivanju onoga što se dogodilo. Istražitelj ulazi u sliku kako bi otkrio istinu i objasnio misterij koji je doveo do smrti na početku romana. Ovaj prijelaz s kraja jedne priče na početak druge stvara napetost i interes za daljnji tijek radnje. Otkrivanje i objašnjavanje tog početnog događaja postaju središnji fokus romana i pokreću

daljnje zbivanje. Radnja će se otvarati i nadovezivati poput domina, i to će uvelike ovisiti o piščevu talentu.

„Bez dobrog kraja na početku teško da sredina može biti dobra, a pogotovu teško da se može sretno stići do kraja priče. Do onog kraja na kojem se neminovno nalazi početak“ (Pavličić, 2008: 228).

5. ŽIVOT I STVARALAŠTVO IVANA KUŠANA

Ivan Kušan (1933. – 2012.) djetinjstvo je proveo u Zagrebu, gdje je pohađao osnovnu i srednju školu te diplomirao na Akademiji likovnih umjetnosti na kojoj je kasnije radio kao nastavnik. Bio je urednik književnosti i likovnih umjetnosti u *Telegramu*, urednik književnosti na Radio Zagrebu, te je uređivao biblioteku Smib i Modra lasta, časopis *Most* i biblioteku HIT junior. Godine 1997. nagrađen je Nagradom „Vladimir Nazor“ za životno djelo, a od 2002. bio je redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Pisao je romane, dramska djela i pripovijetke, za odrasle i djecu, a ostvario je i uspjehe kao autor brojnih radijskih i televizijskih drama te scenarija za televiziju i film. Bavio se i novinarskim radom i prevođenjem. Afirmirao je akcijski, urbani dječji roman dinamične fabule i autentične dječje psihologije. Svojim serijama uspješnih dječjih romana obogatio je dječju književnost te je postao priznat i omiljen dječji pisac (Skok, 1991: 352).

Književni put Ivan Kušan započeo je romanom za mlade pod nazivom *Uzbuna na zelenom vrhu* (1956), u kojem se kao glavni lik pojavio dječak Koko koji je postao središnji lik u nizu kasnijih romana, a Kušana učinio jednim od rijetkih domaćih autora detekcijskih uspješnica za mladež (*Koko i duhovi*, 1958; *Zagonetni dječak*, 1963; *Koko u Parizu*, 1972; zbirke pripovjedaka *Strašni kauboj*, 1982; romani *Ljubav ili smrt*, 1987; *Koko u Kninu*, 1996). Posebno iznimne uspjehe postigao je i s romanima *Domaća zadaća* (1960) i *Lažeš, Melita* (1965). U svojim djelima namijenjenim odraslima, Kušan se smatra članom naraštaja krugovaša. Nakon zbirke novela *Trenutak unaprijed* (1957), romana *Razapet između* (1958) i *Zidom zazidani* (1960), u kojima je iskazao sklonost psihologizaciji pa i bizarnim temama, objavljivao je prozu sa satiričko-političkim (*Toranj*, 1970; *Veliki dan*, 1970) i erotskim podtekstom (*Prerušeni prosjak*, 1986; *100 najvećih rupa*, 1992). Autor je i prvoga

hrvatskog humorističnog povijesnog romana, *Medvedgradski golubovi* (1995), knjigu *Zubalo na ošitu* (2001) posvetio je borbi s bolešću i (ne)funkcioniranjem hrvatskoga zdravstva, a objavio je i drame u kojima iskazuje kritičnost prema društvu (*Spomenik Demostenu*, 1969; *Toranj*, 1971; *Svrha od slobode*, 1971; *Čaruga*, 1976., i dr.).

Neki od njegovih najpopularnijih romana za djecu prilagođeni su i izvedeni u kazalištu (*Koko u Parizu*, 1979; *Lažeš, Melita*, 1995) (Hrvatska enciklopedija).

Ivan Kušan je književnik čija erudicija i široki pogled na svijet prožimaju njegovo djelo, pisac koji je stekao izuzetan ugled zbog svoje raznovrsne produkcije i visoke kvalitete književnosti koju je stvorio. Njegovi su radovi usmjereni kako prema mladim čitateljima, tako i prema odraslima, što je rijedak talent. Kušanova produkcija obuhvaća različite žanrove i stilove, što čitateljima pruža mogućnost da dožive raznovrsne književne svjetove i iskustva.

U ovome ćemo se radu osvrnuti na njegovu dječju prozu koju, s obzirom na tematski i stilski kriterij, Hranjec (2004: 95-113) dijeli na nekoliko cjelina: *Koko krimi-serijal, odrasli – suigrači, feminizacija aktanta ili karakterološka feminizacija te pabirci u pripovjednoj zbirci*.

Kušan se javio 1956. romanom *Uzbuna na zelenom vrhu*, te je dao veliki doprinos u godinama prekretnicama u hrvatskoj dječjoj književnosti. Razgradio je lovrakovski i ratni kanon dječjeg romana te najavio modernizam u dječjoj književnosti. Tako *Uzbuna* biva ishodišnim djelom, kronološki i stilski te određuje autorov životni put kao pisca. Gradi fabulu inspirirajući se romanom detekcije, krimićem, kojemu je svojstvena napetost, te preuzima tehniku građenja dramskoga djela. Vidimo to na samome početku gdje poimence nabraja likove s karakterističnim obilježjima, onako kako je inače prikazano u dramskom tekstu. Na početku je postavljen i standardan krimizaplet: pojava lopova za kojima policija ne želi tragati pa dječaci postaju mali detektivi, međutim Kušan ne preslikava doslovce model krimića nego ga ležerno i kroz igru relativizira. Njegov se fabularni vez čini lagan, ležeran, tek usputno dotiče i rješava probleme, a baš ta usputnost i nenametljivost odlike su Kušanovog pripovjednog diskurza.

U standardnoj strukturi krimipriče nakon zapleta slijedi nekoliko krivih tragova kako rasplet ne bi bio odveć jednostavan, a i da se poveća napetost. Kušanovi

dječaci novost su u hrvatskom dječjem romanu – imaju svoje nadimke, čak se i ljute ako ih ukućani zovu pravim imenom, vole dugo spavati, ne vole jesti baš kad mama želi, piju crnu kavu, noću se iskradaju iz kuća pokraj pozaspalih roditelja. Njihovi su nestašluci simpatični, njihova pustolovina usmjerena je plemenitom cilju. Djeluju u složnoj družini s istaknutim individualnim razlikama. Na stilskom planu sve je podređeno stvaranju napetosti, što sugeriraju tajanstveni naslovi poglavlja, početak poglavlja *in medias res* i prekidanje poglavlja kad je najnapetije.

Uzbuna na zelenom vrhu novost je u strukturi, rečenici i leksiku – tečan i bogat jezik, obilje svježih opisa i usporedbi – moderni stilski zamišljaji.

Titulu „pravog detektivskog romana“ ipak će odnijeti kronološki drugi roman iz Koko-serijala *Koko i duhovi* – roman sa zaokruženom kompozicijom, jasnom i razumljivom fabulom. Priča teče živo, napeto, ispričovijedana je tečno, stilski obogaćena dosjetkama, svakodnevnim jezikom, uličnim govorom.

U romanu *Koko u Parizu*, u kojem saznajemo da je detektivska priča tek san protagonista i tako propusnica za autora koja mu omogućuje pisanje i svojevrsno igranje bez ograničenja. I *Koko u Kninu* predstavlja mali odmak od uobičajenih Kušanovih ideja, ovaj put u djelo uvodi „domoljublje“ koje se lako protumačilo kao politika, no i dalje su u središtu radnje isti likovi i njihovi međusobni odnosi, spominju se prijašnja piščeva djela, u prvom je planu napeta krimipriča, ali ovoga puta locirana u središte ondašnje ratne zbilje – što pokazuje autorovu želju da kaže mladom čitatelju ponešto i o hrvatskim povijesnim trenucima.

Kušanova *Kokoteka* (kako je i sam naziva) u svoje redove svrstat će i roman *Ljubav ili smrt*. Naime, u pripovjednoj zbirci *Strašni kauboj* piscu kroz prozor noću u sobu upadaju njegovi likovi i Koko uime svih, s uperenim revolverom, zahtijeva od pisca da već jednom odrastu jer već trideset godina u tom serijalu polaze u isti razred. Štoviše, Koko uz to zahtijeva da upravo on bude autorom novoga djela – tako najavljuje roman *Ljubav ili smrt*. Zanimljivo je da ovaj put nije riječ o dječjem krimiću, u knjizi nema ni škole ni prirode ni odraslih, ali ima drugo posve začudno, dotad nezabilježeno u hrvatskoj dječjoj književnosti – roman piše lik. Kušan se u romanu majstorski igra! Relativizira književnu i realnu zbilju, zamjenjuje ih ili stapa u novu, Kušanovu književnu igru. U djelu se Kušan javlja u ulozi učitelja-ispravljača Kokovog romana pa tako ispravlja osobe i djela iz svijeta filma (*Tata Hari – Mata Hari; Šuma s*

tri bora – Da nije možda Šuma Striborova), dijalektalizme, kolokvijalizme i vulgarizme (*štrik – uže; lajna – uzica; posrala – uneredila*), krivo napisane pojmove (*grehote – griotte*), gramatičke i pravopisne pogreške (*moj Žohar – znaš li ti, Koko, što je vokativ?*), predlaže stilske promjene (*mali crni psić – psić je već mali!*) te crta i precrtava u tekstu (*Sram te bilo, posranac jedan – precrtano „posranac“*). Na taj je način Kušan nasmijao i kroz smijeh podučio.

Poveznice Koko krimi-serijala jesu sljedeće: glavni lik pravim imenom Ratko Milić, ostali članovi njegova društva, svi romani u manjoj ili većoj mjeri pripadaju dječjem romanu detekcije s napetom pričom i dječacima-istražiteljima (izuzetak je *Ljubav ili smrt*) (Hranjec, 2004: 95-105).

Drugu Kušanovu cjelinu, *odrasli-suigrači*, reprezentira roman *Domaća zadaća*. Prva je novost što u djelu Koka i njegovu družinu zamjenjuju nova dječja lica, ne radi se o dječjem krimiću te se odrasli javljaju kao ravnopravni sudionici zbivanja. Ovim je romanom pokazao da se djelom koje nije krimić može napisati maštovita, napeta priča koju mogu čitati i odrasli – čime šalje poruke o potrebi međusobnog razumijevanja, o odnosima djece i roditelja, o sitnicama koje mogu izazvati neželjene događaje (Hranjec, 2004: 105-106).

Treća je cjelina posvećena romanu *Lažeš, Melita!* pa je prigodno formulirana kao *karakterološka feminizacija*. U ovom je djelu glavni lik djevojčica, a osim Truhelkine Anice, djevojčice do Kušana u romanima funkcioniraju kao statisti ili kao sekundarni likovi. Djelo uvjetno možemo zvati romanom – događaji se zbivaju u svega tri dana, nema razvedene strukture s raznim retrospektivnim umetcima, glavni lik nije prikazan u razvoju nego se fabula koncentrira oko njegova glavnog obilježja. Kušan u romanu napušta zamršene detektivske zaplete pa djelo ne osvaja napetom pričom – prije svega je komedija, s obzirom na ugođaj, prizore i tehniku građenja djela. Naslovom autor sugerira da je posrijedi roman lika. Od dublje pedagoške intonacije djela Kušan se izvlači humorističnom igrom: razgovorom-komentarom psa i kanarinca (uvodi i jezik basne), i „spuštanjem“ na svoj račun (*Imaš pravo, Finki – zaključiti Sultan i zijevnu. – Vidjet ćeš da će se naći i takvih koji će tvrditi da je pisac izmislio ovu priču...*). Odlike Kušanove poetike jesu naslovi poglavlja koji nagovješćuju tijek radnje, a dijalog je pretežita izražajna forma. Humor nije u igri riječi nego u situacijama – gradi humor na pretjerivanju, dovedenom ponekad do groteske (Hranjec, 2004: 106-110).

Pabirci u pripovjednoj zbirci četvrta je cjelina Kušanova opusa. Zbirka pripovijedaka *Strašni kauboj* reciklira poznate događaje i likove koji spominju i komentiraju već objavljene romane o njima. Autor u njoj parafrazira književne pojmove, djela i izreke i pritom osvaja humornim stilom (Hranjec, 2004: 110).

Na razini strukture djela Kušan afirmira dječji krimić s obiljem događaja, napetom fabulom, lažnim tragovima, dječacima istražiteljima igrajući se strukturom. Kušan je stvorio dječji roman detekcije u hrvatskoj dječjoj književnosti. Stvorio je svoj tip dječjeg romana, točnije pravi dječji roman s napetom pričom, zaslađenom humorom, ponekad blagom ironijom, s dječacima sklonima igri i doživljajima (Hranjec, 2004: 113).

6. FRAZEOLOGIJA I FRAZEMI

Riječi koje tvore svezu povezane su među sobom različitim oblicima gramatičkoga slaganja: mogu se slagati u nekoj od gramatičkih kategorija ili pak jedna sastavnica može zahtijevati određeni oblik druge sastavnice, a slaganje može i izostati (Menac, 2007: 9). Prema značenju, sveze dijelimo na slobodne i frazeološke, a upravo se potonjima bavimo u ovome radu.

Frazeološke sveze rabe se kao gotove, cjelovite jedinice; ne nastaju u govornom procesu, nego su govorniku unaprijed poznate, na neki način zadane – on ne bira sastavnice, nego gotovu svezu. Primjerice, svezu *sve u šesnaest* govornik ne sastavlja, nego je dobiva u gotovu obliku; ne može umjesto *šesnaest* uzeti *petnaest* niti uzeti drugu zamjenicu umjesto *sve* niti drugi prijedlog umjesto *u*. Uzet će upravo tu svezu, misleći na značenje koje mu je otprije poznato (Menac, 2007: 10) Frazeološku svezu nazivamo i frazemom koji je ujedno i osnovna jedinica frazeologije.

U suvremenoj jezikoslovnoj literaturi frazeologija se najčešće prikazuje kao samostalna jezikoslovna disciplina ili pak u vrlo bliskoj vezi s leksikologijom, a sam je naziv *frazeologija* dvoznačan. S jedne strane, odnosi se na jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem ustaljenih izraza koji imaju čvrstu strukturu, s druge strane, koristi se kao termin koji obuhvaća sve frazeme u jednom jeziku, a njihova

klasifikacija se vrši prema različitim kriterijima. Za razvoj i osamostaljenje frazeologije kao jezikoslovne discipline posebno je zaslužno rusko jezikoslovlje u kojemu se u 20. stoljeću stvaraju uvjeti za teoriju frazeologije.

U posljednjim desetljećima 20. stoljeća jezikoslovci su sve više usmjeravali svoj interes prema proučavanju gotovih i ustaljenih kombinacija riječi u govoru i pismu. U Europi, frazeologija kao jezikoslovna disciplina koja se bavi proučavanjem strukture, značenja i uporabe takvih kombinacija riječi postala je predmetom intenzivnih istraživanja (Kovačević, 2012: 3).

U Hrvatskoj se frazeologija počela proučavati početkom 70-ih godina, a istaknuta i vrlo produktivna predstavница Zagrebačke frazeološke škole, Željka Fink-Arsovski, autorica je i mnoštva priloga o frazeologiji. U knjizi *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra* (2002) definira višeznačni naziv frazeologije, kao lingvističke discipline koja se bavi ustaljenim izrazima čvrste strukture i frazeologije kao ukupnosti frazema raspoređenih prema različitim kriterijima: prema sastavnicama semantičkog polja (primjerice zoonimna i somatska frazeologija), prema podrijetlu i proširenosti uporabe (internacionalna, nacionalna i posuđena frazeologija), prema vremenskoj raslojenosti (arhaična frazeologija), prema područnoj raslojenosti (dijalektna i regionalna frazeologija) i prema zastupljenosti kod pojedinih pisaca. Unutar skupova riječi po brojnosti se ističu glagolski frazemi, potom pridjevski, priložni, imenički i zamjenički (Fink-Arsovski, 2002).

Osnovna je jedinica frazeologije *frazem*. On se sastoji od najmanje dviju sastavnica za koje je karakteristična ustaljenost upotrebe, cjelovitost i relativno čvrsta struktura. Ne stvara se tijekom samoga govornog procesa, već kao cjelina ulazi u diskurs, postajući dio rečeničnoga ustrojstva ili funkcionirajući kao samostalna cjelina. Velikom je dijelu frazema svojstvena slikovitost, visok stupanj ekspresivnosti i najčešće negativna konotacija. Jedno od bitnih obilježja frazeologije jest desemantizacija, što znači da su sve ili barem neke sastavnice frazema izgubile svoje prvotno leksičko značenje. Umjesto toga, frazem kao cjelina stječe novo, frazemsko značenje koje može imati poseban konotativni smisao (Menac, Fink-Arsovski, Venturin, 2014: 5).

Prema Kovačević (2012), frazem je kao osnovna frazeološka jedinica složen znak kojemu odgovara jedno značenje. Ponekad je teško odlučiti hoćemo li određenu jezičnu jedinicu smatrati slobodnom kombinacijom riječi ili frazemom. To je posebno

slučaj s frazemima u kojima postoji preklapanje sa slobodnom kombinacijom riječi, ali i s frazemima u kojih se čini da pojedine sastavnice nisu potpuno izgubili svoje leksičko značenje.

U radovima stranih i domaćih frazeologa suprotstavljaju se različita mišljenja o pojedinim pitanjima: uporabi naziva, određenju frazeološke jedinice, odnosu frazema i riječi te frazema i sintagmi. Za frazemsku jedinicu najčešće su upotrebljavani nazivi: fraza, frazem, frazeologem, frazeologizam i idiom za koje se isprva činilo da označuju istu leksičku pojavnost, ali su se s vremenom počeli razlikovati.

Usporedno s izborom naziva frazeološke jedinice nameće se i pitanje određenja njezina sadržaja pa se izbor kriterija svodi na sljedeće: 1. idiomatski karakter – razumijeva zasnovanost frazeoloških izraza na jednoj „slici“, koja često jest metafora, ali to kod idiomatskih izraza i nije uvijek bitno; 2. semantičko-sintaktička stabilnost – zajedničko značenje sastavnica frazeološkoga izraza koje se ne može izvesti iz pojedinačnih značenja svake sastavnice što onemogućava produktivnost modela frazeološkoga izraza; 3. leksikaliziranje i reproduciranje – frazeološki izrazi ne mogu se prema istom sintaktičkom modelu ponovno producirati, nego se reproduciraju kao gotove leksičke jedinice te se ponašaju kao i svi izolirani samostalni nositelji značenja (Kovačević, 2012: 8-9).

Matešić (1982) frazeološku jedinicu naziva frazemom i određuje njegova četiri bitna obilježja: a) reproduciranje – frazem se pojavljuje u gotovu obliku, kao čvrsta veza riječi ustaljena dugom uporabom; b) formalno ustrojstvo – fraze je neraščlanjiv skup riječi od kojih su najmanje dvije riječi punoznačne; b) idiomatičnost – semantička pretvorba najmanje jednoga člana toga čvrstog skupa riječi, tako da značenje frazema nikada ne odgovara zbroju značenja njihovih članova; c) uklapanje u kontekst – frazem se u rečenici pojavljuje kao njezin prosti član.

Tradicionalni pogled na frazeme smatrao ih je posebnima u jeziku, odvojenima od bilo kojega konceptualnog sustava koji ljudi koriste. Međutim, prema kognitivnom pristupu, kroz posljednjih dvadesetak godina, frazemi su rezultat konceptualnoga sustava i nisu samo jedinice jezika. Njihovo značenje nije samo povezano sa značenjem frazemskih sastavnica, već proizlazi iz cjelokupnoga znanja pojedinca o svijetu, što znači da se frazemi ne mogu shvatiti izolirano, već su duboko ukorijenjeni u naše kognitivno razumijevanje i iskustvo.

Frazemi su konceptualno motivirani s pomoću postojećih kognitivnih mehanizama (kao što su metafora, metonimija i konvencionalno znanje) koji povezuju doslovno značenje izraza s frazemskim značenjem (Kovačević, 2012: 15). Stoga frazeme možemo smatrati utjelovljenjem čovjekovoga konceptualnog sustava. Oni odražavaju naš način razmišljanja, percepciju i kategorizaciju svijeta oko nas – formiraju se na temelju naših iskustava, asocijacija i prethodnoga znanja te služe kao jezični izrazi koji prenosi složenija značenja i ideje. Kroz frazeme se prenosi naše konceptualno razumijevanje svijeta i način na koji povezujemo i interpretiramo informacije. Pretpostavlja se da ljudi imaju u svojoj svijesti veliki skup konvencionalnih slika o svijetu koji nas okružuje. Takve su konvencionalne slike temelj nastanka novih frazema, ali i velik olakšavajući čimbenik pri razumijevanju postojećih frazema.

Analizirajući leksički sastav, autori su došli do podatka o tome koje vrste riječi sudjeluju u stvaranju frazeološke jedinice, pa se tako neki frazemi sastoje od pridjeva i imenice (*morski vuk*), neki od glagola i imenice (*nabiti rogove komu*), neki od glagolskog pridjeva, veznika i čestice (*vjerovali ili ne*) itd.

S aspekta određivanja sintaktički glavne sastavnice razlikujemo (osnovne skupine) supstantivne ili imeničke (*slamnata udovica*), glagolske (*napuniti komu uši*), adjektivne ili pridjevske (*lak pod kapom*), adverbne ili priložne frazeme (*tu i tamo*) za čije je određivanje neophodno i uključivanje drugih dvaju aspekata analize: semantičkog (određivanje frazeološkog značenja) i sintaktičkog (funkcija frazema u rečenici).

Frazeologija jednog jezika obuhvaća izraze čvrste strukture koji su nastali na različite načine i dolaze iz različitih izvora. Ovi izrazi zajedno na specifičan način odražavaju i ilustriraju povezanost jezika s okolnim svijetom. Frazeologija nam pruža uvid u karakteristike jedne jezične zajednice, kao i u njezinu kulturu, povijest, svakodnevni život i način razmišljanja. Frazeološki izrazi često prenose posebne koncepte, slikovite metafore ili kulturne reference specifične za tu zajednicu.

Govoreći o podrijetlu frazema mislimo na jezik u kojemu je pojedini frazem nastao pa možemo izdvojiti *nacionalne* i *posuđene* frazeme. Prvi su nastali u jeziku u kojemu se upotrebljavaju, primjerice u hrvatskome jeziku to su *davati šakom i kapom; slijep kod očiju; kud puklo da puklo*, dok su posuđeni frazemi nastali u drugome

jeziku, ali su prilagođeni jeziku koji ih je posudio, primjerice *alfa i omega*; *in memoriam*; *željezna zavjesa* i dr. (Menac, 2007: 16-17).

Neki su frazemi nastali na bazi citata iz književnih i drugih djela (*o lijepa, o draga, o slatka slobodo*; *gospoda Glembajevi*; *biti ili ne biti*; *ružno pače, sluga dvaju gospodara*), neki su uzeti iz narodne književnosti (*Bože mili, čuda velikoga*; *Ero s onoga svijeta*; *čiča miča, gotova priča*; *u laži su kratke noge*; *svakog gosta tri dana dosta*), neki su nastali na bazi termina različitih znanosti i područja djelatnosti (*lančana reakcija*; *kratki spoj*; *svirati prvu violinu*; *niski udarac*; *punim jedrima naprijed*), neki potječu iz različitih žargona (*otkriti karte, dobiti topa, nabiti kolac, trta me*) (Menac, 2007: 16-17).

U sklopu opsega frazema neki lingvisti spominju dva, a neki tri tipa frazeoloških jedinica. Strukturni tipovi *skup riječi* i *rečenica* nisu dvojbni, dok je opsegom najmanji tip *fonetska riječ* sporan za neke frazeologe. Frazemi-fonetske riječi mogli bi se podijeliti na dvije skupine: *prave* i *potencijalne*. Pravi frazemi imaju samostalno frazeološko značenje, što znači da semantički funkcioniraju i bez riječi (najčešće glagola) na koju se odnose, dok potencijalni frazemi imaju dvojni oblik i mogu imati dvojni funkciju u rečenici. S jedne se strane vežu s glagolom *biti* i zajedno s njim vrše funkciju predikata u rečenici i prestaju biti fonetske riječi, primjerice *biti pod gasom*, *biti na samrti* itd., s druge strane ovaj tip frazema supostoji i bez glagola *biti* što ga vraća u kategoriju fonetskih riječi (*pod gasom*, *na samrti*) (Fink, 2000: 94-97).

Iz toga slijedi da je donja granica frazema (najniža frazeološka jedinica) frazem-fonetska riječ, a gornja frazemska rečenica. Između tih dviju krajnosti, središnju i najbrojniju skupinu čine frazemske sveze riječi.

U *idiomima* kao hijerarhijski najvišoj skupini frazema ne uočava se nikakva mogućnost komponentnoga raslojavanja. Dije se na frazeološke sraslice i frazeološke cjeline koje su po svojim izraznim sastavnicama identične slobodnim skupovima riječi, a njihovo frazemsko značenje može se iščitati iz prenesenoga značenja pojedinih članova (*gaziti zemlju*, *imaš zlatne ruke*, *biti jednom nogom u grobu*). Drugu skupinu čine *frazeološke sveze*. Kod njih nisu desemantizirane sve frazemske sastavnice, ali su sveze čvrste i ustaljene dugom uporabom (*goruće pitanje*, *gorko plakati*, *slatki život*). Najprozirniju skupinu čine *frazeološki izrazi* u kojih je vidljiva komponentnost, a u govoru se reproduciraju kao gotove jedinice s čvrstim

leksičkim sastavom i jedinstvenim značenjem. U toj će skupini svoje mjesto naći poslovice i krilatice (*svi putovi vode u Rim, krv nije voda*) (Kovačević, 2007: 13-14).

Frazemi s opsegom fonetske riječi pretpostavljaju svezu jedne punoznačnice s jednom ili više nepunoznačnica koje zajedno čine naglasnu cjelinu. Međutim, dvojbeno je pripadaju li oni frazeologiji u užemu ili širemu smislu te koliko je u njima napredovao proces desemantizacije.

U užem smislu, frazeologija se odnosi na neslobodne skupove riječi, odnosno izraze koji se ne stvaraju tijekom govornog procesa, već se reproduciraju u gotovom obliku zbog njihove ustaljene uporabe. Sastavni dijelovi tih izraza često pokazuju različite razine desemantizacije, što znači da značenje cijelog frazeologizma nije adekvatno zbroju značenja njegovih dijelova. Frazemi u širemu smislu razlikuju se po tome što desemantizacija članova nije u potpunosti provedena. Međutim, iz te se definicije vidi da je u podjelu ušao i semantički kriterij, da se granice opsega frazema ne mogu čvrsto povući i da je određivanje opsega frazema neodvojivo od njegova semantičkog i strukturnog aspekta (Kovačević, 2007: 15).

Kod frazema u užem smislu primjećujemo sva osnovna obilježja frazema, uključujući i potpunu značenjsku preobrazbu sastavnica. S druge strane, kod frazema u širem smislu, preobrazba frazemskih sastavnica je manja ili čak nepostojeća.

Podjela na frazeologiju u užem i širem smislu bila je posebno važna u razdoblju kad se frazeologija kao zasebna disciplina oblikovala te ova podjela pomaže razumijevanju i klasifikaciji frazeoloških izraza i razvoju metoda i pristupa proučavanju ove discipline.

Frazemi sa strukturom fonetske riječi mogu imati različitu strukturu. Najčešće su sastavljeni od prijedloga i imenice (*do daske, u principu*), dok ostali dolaze kao čestica *ni* + imenica (*ni govora*), čestica *i* + imenica (*i točka*), čestica *ni* + prijedlog + imenica (*ni u ludilu*), veznik *kao* + prijedlog + imenica (*kao iz topa*), čestica *ni* + prilog (*ni blizu*), veznik *kao* + pridjev (*kao veliki*), prijedlog + pridjev (*bez daljnje*), prijedlog + broj (*za pet*), prijedlog + glagolski oblik (*pod mus*), prijedlog + zamjenica (*po meni*); dok manja skupina fonetskih riječi ima oblik rečenice (*fućka mi se*) (Fink, 2000: 93-97).

Sveza riječi općenito je najbrojnija skupina frazema. Čini ju sveza dviju ili više punoznačnih riječi, koje mogu biti popraćene nepunoznačnim riječima. Pod formalnim se ustrojstvom razumijevaju gramatičke, osobito sintaktičke sveze među najmanje dvjema sastavnicama sintagme. U takvim se svezama ostvaruju različite sintaktičke sveze zavisnoga ili nezavisnoga tipa. Primjeri sveza riječi jesu: *bez grižnje savjesti, na kraju krajeva, druga strana medalje, gluho doba noći, čovjek staroga kova, čudo od djeteta, borba do posljednjeg daha, ne rekavši ni riječi, do mile volje* i dr. (Kovačević, 2012: 25; Menac, 2007: 30-38).

Frazemi rečenice mogu imati subjekt i predikat i eventualne druge dijelove (*nešto se iza brda valja, prepuna je čaša strpljenja*), pritom mogu čuvati slobodno mjesto za promjenljive dijelove (*pao mu je kamen sa srca, to je jače od mene, došla mu je voda do grla*), mogu biti bezlične rečenice (*nema žive duše, od toga brašna nema pogače, došlo je do gustog*) te kao zavisna u sklopu složene rečenice (*dok je svijeta i vijeka, makar fratri s neba padali*) (Menac, 2007: 38-39).

Poredbeni frazemi nastaju od svih tipova osnovnih frazeoloških sveza, od fonetskih riječi do rečenice, tako da im se dodaju poredbeno-načinski veznici *kao, kao da* ili prijedlog *poput*. Primjerice: *kao iz puške, kao grom iz vedra neba, kao muha bez glave, sipati što kao iz rukava, bježati kao vrag od tamjana, kao da je iz groba ustao, kao mrava, potrebno kao komad kruha, gol kao od majke rođen* i dr. (Menac, 2007: 39-41).

7. FRAZEMI U ROMANIMA “KOKO I DUHOVI” I “LAŽEŠ, MELITA” IVANA KUŠANA

7.1. “KOKO I DUHOVI” – FRAZEMI

Frazemi su analizirani s obzirom na potvrđenost somatske sastavnice prilikom iščitavanja djela.

7.1.1. FRAZEMI SA SOMATSKOM SASTAVNICOM

Somatski frazemi barem u jednoj sastavnici imaju naveden dio tijela. Takvi frazemi su najbrojniji u mnogim jezicima, pa tako i hrvatskom. No postoji neslaganje oko određenja skupine somatskih frazema, jedni frazeolozi somatskim frazemima smatraju samo one koji uključuju ljudske dijelove tijela, dok drugi i životinjske dijelove tijela. Također dolazi do neslaganja oko toga treba li u somatske frazeme uključiti i unutarnje organe ili samo one izvanjske, dok neki frazeolozi u somatske frazeme uključuju dušu ili um. Ovaj rad zauzima poziciju druge skupine frazeologa koji u somatskom smislu obuhvaćaju dijelove životinjskog tijela i sve ljudske organe, površinske i unutarnje. Ono što je vrijedno pažnje kod ove skupine frazema je činjenica da odražavaju emocionalne i mentalne sposobnosti osobe, koji obično odražavaju razmišljanja, osjećaje, svakodnevni život te životnu sredinu (Kovačević, 2012:16-17).

Frazemi sa somatizmom oko

- *u (za) tren oka* – u hipu, u jednom času (trenutku) veoma brzo

“Dječaci bi se **u tren oka** mogli na nju uzverati i odozgo promatrati svijet pod sobom osjećajući se kao stražari koji budno moraju bdjeti nad vrijednim blagom.” (str. 6)

“Nožem, naravno — veselo reče Zlatko i **u tren oka** izvuče iz hlača povelik džepni nožić i rasklopi ga.” (str. 7)

“**U tren oka** je zaboravio na gostoprimstvo, na punjene paprike u punom želucu i na kolače koje je rasporedio po noćnom ormariću kao zalihu za sutra.” (str. 44)

“Uzlovi su **u tren oka** odriješili i uže je naglo popustilo.” (str. 56)

“**U tren oka** se uzverao na prozorski okvir, porazmislio i opet skočio u sobu.” (str. 74)

“Poznanstvo se sklopi **u tren oka**, a onda Zlatko upita: Jeste li našli?” (str. 104)

“**U tren oka** obojica skočiše iz krevetića, u kojima dobar dio noći ne bijahu pokriveni, tako da i nisu morali zbaciti pokrivača sa sebe, jer je on već odavno ležao na podu.” (str. 115)

“**U tren oka** uzvera se unutra i stade na čvrsto tlo.” (str. 121)

“Dječak je **u tren oka** odriješio uže i bacio jedan kraj prema balkonu.” (str. 160)

“**U tren oka** mu se olovka i bilježnica stvoriše pod rukom.” (str. 182)

“Vidjelo se već da je postao brži: **u tren oka** se našao pred kućom i ustrčao uza stube.” (str. 187)

- *pasti/padati (upasti/upadati) u oči (oko) komu* – privući/ privlačiti pozornost komu, biti jako uočljiv

“Odmah je **upadalo u oči**, da ona, u društvu svog muža, uopće mnogo ne govori, već se slaže sa svime, što on dobaci.” (str. 34)

“Koku je međutim ponajviše **upao u oči** nevjerojatno čudnovat izraz Ružina lica.” (str. 39)

“Na njemu je bilo nešto ispisano i nacrtano, a **upadale su u oči** mnoge brojke.” (str. 68)

“Da je bio neki avion, tebi bi sigurno jutros ili još sinoć **upao u oči**.” (str. 89)

“Trudili su se da rade što je moguće brže, i posao je dosta brzo odmicao, ali, nažalost, ništa neobično nije im **palo u oči**.” (str. 104)

- *držati (imati) na oku* – pažljivo promatrati (motriti) koga, što, kontrolirati (nadzirati) koga, što

“**Drži na oku** staru Ružu, prislušuj pred vratima, ali pazi se da te ne ulovi.” (str. 53)

- *po očima se čovjek poznaje* – u očima se ogleda karakter koga

“Miki je podmukao, pogledaj mu samo oči. **Po očima se čovjek poznaje**.” (str. 18.)

- *zapelo je (zapije) za oko (oči) komu što* – privuklo je (privlači) pozornost komu što, jako je uočljivo što

“**Oči bi joj zapele** za svaku slastičarnicu koja je bila otvorena pomišljajući da bi se ovdje mogli zaustaviti.” (str. 143)

- *ne povjerovati/ ne vjerovati <svojim> očima ili ne povjerovati/ ne vjerovati svojim <vlastitim> očima ili ne povjerovati/ ne vjerovati očima* – ne moći povjerovati/ vjerovati u ono što se vidi (se vidjelo), začuditi se/ čuditi se viđenom

“**Nije mogao vjerovati svojim očima.**” (str. 165)

Frazemi sa somatizmom zub

- *(reći, govoriti, promrsiti) kroz (kroza) zube* – nerazgovjetno, s prigušenom (pritajenom) ljutnjom reći, govoriti, promrsiti i sl.

“Zakasnili smo, – pentao je Zlatko **kroz zube**, teško predišući — a prvi sat imam razrednika.” (str. 17)

“Kad su ga dostigli, bio je šutljiv i nije se uopće upletao u njihov razgovor, već je od vremena do vremena nešto **promrmljao kroza zube**, ali to nitko živ ne bi mogao razumjeti, a on se očito i nije trudio, da zbori razgovijetno.” (str. 59)

“Djevojčica dugo gledaše bratu pravo u oči, a onda lagano **promrsi kroza zube**: — Dobro. Poslušat ću te. Ali mi moraš reći, čim budeš mogao. Obećavaš li?” (str. 88)

- *stisnuti zube* – istrpjati što, prešutjeti

“Koko je **stisnuo zube** i nije ništa rekao.” (str 24.)

Frazemi sa somatizmom glava, pamet i um

- *palo je (pada) na pamet (um)* – prisjetio se (prisjeća se) tko koga, čega, pomislio je (pomišlja) tko na koga, na što

“Koko nije mislio na školu, jer mu je **na pamet** iznova **pala** ona misao otprije.” (str. 17)

“Treba ostvariti naum koji mu je **pao na pamet** kada je ugledao starog pilara.” (str. 87)

“Čim sam vidio Isaka, **palo mi je na pamet**, da bi ih on mogao ispiliti.”(str. 92)

“Odjednom mu još nešto **padne na um**.” (str. 112)

- *razbijati (lupati, trti) <sebi (si)> glavu* – mučiti sebe mislima, dugo razmišljati, mučno tražiti rješenje

“On je bio mudar i dovitljiv, te nema nikakva smisla **razbijati sebi glavu** kad netko pametniji misli umjesto tebe.” (str. 53)

“Ali, nije bilo potrebno zbog toga **razbijati glave**, jer lokota na vratima uopće nije bilo.” (str. 120)

- *iznijeti (izvući) živu glavu* – koštalo je (koštati će, stajalo je, stajat će) glave *koga što, ode glava komu*

“Sve u svemu, pravo je čudo da je nesretni dječak prošle noći **iznio živu glavu**.” (str. 77)

- *ne izlaziti komu, što iz pameti* – ne zaboraviti <na> *koga, <na> što*, ne izgubiti iz vida *koga, što*

“Zavirivao je u sve kutove i napokon je sakupio skoro pun naramak kojekakvih papira, što je Miki dočekao zadovoljnim osmijehom, promatrajući susjeda prodornim pogledom; nikako mu, naime, **nisu s pameti silazile** sinoćnje očeve riječi.” (str. 54)

- *udarila (jurnula) je krv u lice/ glavu* – uzrujao se *tko*, uzbudio se *tko*, oživio je *tko*

“**Krv mu se vraćala u lice**.” (str. 64)

- *smetnuti s uma (pameti)* – zaboraviti <na> *što*, izgubiti iz vida *koga, što*

“Na vratima, kad je već uhvatio kvaku, da izađe, sjetio se još jednog pitanja, koje je kanio upraviti ocu, ali ga je kasnije **smetnuo s pameti**.” (str. 85)

- *ni na kraj pameti* – i ne pomišlja *tko o kome, o čemu*, i ne razmišlja *tko o kome, o čemu*

“Bilo je očito, da mu nije **ni na kraj pameti** da poveze preplašenog dječaka, koji je nadao vikati s otoka, kao da ga kolju, ali je tako razdražio u zoološkom vrtu papige, koje su ga ubrzo nadglasale svojim kreštanjem.” (str. 64)

Frazemi sa somatizmom duša

- *ni žive duše nema (nije bilo) gdje* – nema (nije bilo) nikoga *gdje*, nigdje nikoga
“Nigdje **ni žive duše**, ni psa.” (str. 158)

Frazemi sa somatizmom uho

- *pocrvenjeti do ušiju* – postati crven, dobiti u licu crvenu boju (od uzbuđenja, stida); porumenjeti

“Domaćica se **zacrvenjela sve do ušiju** i oborila pogled, ali su svi ukućani znali, da je u tom času vrlo sretna.” (str. 34)

- *pretvoriti se <sav> u uho* – pozorno slušati (oslušivati)

“Dječak pred vratima bio se **pretvorio sav u uho**.” (str. 24)

- *naćuliti/ ćuliti (napeti/napinjati) uši* – pozorno slušati/ oslušivati, potruditi se/ truditi se što čuti

“Pas Bobi, iako skoro sasvim slijep, **naćulio je uši** i okrenuo se prema dječacima, koji su pristizali trkom.” (str. 81)

“Zlatko **naćuli uši**.” (str. 112)

“Car **naćuli uši** i pritrča da vidi što se događa.” (str. 139)

“Car **naćuli uši**, premda se kroz deru na plotu lizao sa svojim novim prijateljem.” (str. 159)

- *ne povjerovati vlastitim ušima* – ne vjerovati onome što čuje

“Dječak pred prozorima nije mogao pravo **vjerovati ušima**.” (str. 112)

Frazemi sa somatizmom ruka

- *polazi (pošlo je) za rukom* – uspijeva (uspjelo je) *komu što*, dobro ide *komu što*, ima uspjeha *tko u čemu*

“Još uvijek nije znao, hoće li mu **poći za rukom** da udari ili će se prevaliti na leđa i nabosti se pravo na šiljak.” (str. 29)

- *dopasti ruku* – dospjeti/dospijevati u čiju blizinu, slučajno se naći *komu* na dohvatu

“Sastavak nije morao napisati za sutra, već istom za subotu, ali mu je bilježnica slučajno **dopala ruku**, pa se zagledao u nju.” (str. 69)

- *imati pune ruke posla* – imati puno obaveza

“Pošto su se pozdravili s Kokovom majkom i Maricom, koje su imale **pune ruke posla** oko objeda, svi su se htjeli spustiti u podrum i razgledati hodnik o kojem im je pričao Božo.” (str. 201)

Frazemi sa somatizmom šaka

- *šačica ljudi* – mali broj ljudi na nekom mjestu

“Na ulici se skupila **šačica radoznala svijeta**, koji se sad razilazio, vrteći glavom, a preko puta je krojač Majer buljio raskrečenih nogu i izbečenih očiju, kao da iščekuje, ne će li se još štogod uzbudljivo odigrati.” (str. 59)

- *imati (držati) u šaci (šakama) koga* – držati u svojoj vlasti *koga*, držati u ovisnosti *koga*

“Oh, samo da je Zlatko uz mene, sad bi ih već **imali u šakama**.” (str. 137)

Frazemi sa somatizmom rame

- *slegnuti (slijegati) ramenima* – pokazati ravnodušnost, neznanje ili nemoć (i bez takve kretnje)

“Znam — **slegnu** sveznajući prijatelj **ramenima** i krenu svojoj kući” (str. 30)

“Otac **slegne ramenima**.” (str. 46)

“A sada, umjesto odgovora, **slegnu ramenima**, kao da se takva glupost njega nimalo ne tiče.” (str. 60)

“Nije smio s njime gubiti vrijeme i, premda je znao da će mu pas samo smetati, Koko **slegnu ramenima** i potrča.” (str. 130)

“Božo **slegnu ramenima**.” (str. 185)

“On isprva ostade zabezeknut i nepomičan, a onda **slegnu ramenima** i iznova razjapi vrata koja je maločas zatvorio za sobom.” (str. 191)

Frazemi sa somatizmom noga

- *(ići) s noge na nogu* – vrlo polako, bez žurbe (ići, vući se i sl.)

“Dječak koji je znao da o tome ovisi sudbina njegovih kolega, nestrpljivo se premještao **s noge na nogu**.” (str. 179)

Frazemi sa somatizmom srce

- *srce je sišlo (silazi) u pete* – jako se prestrašio *tko*, osjetio je (osjeća) veliki strah *tko*

“Prizor jeziv i sablasan, da ti **srce siđe u pete**.” (str. 72)

Frazemi sa somatizmom jezik

- *jak/vješt na jeziku* – hvalisav, razmetljiv

“Trebalo je ukratko ispričati sve događaje, što su se zbili u posljednjih nekoliko dana, a Koko ne bijaše baš odviše **vješt na jeziku**.” (str. 102)

- *na vrhu jezika je komu što ili navrh jezika je komu što* – spreman je reći (ispričati, izjaviti) *tko, što*, riječi naviru na usta *komu*

“Bilo joj je već **navrh jezika**, da kaže svom susjedu, kako je dobar i zgodan dečko i kako njezin brat, istina, ima nešto protiv njega, ali ona nema ništa.” (str. 143)

Frazemi sa somatizmom prst

- *ne maknuti (ne mrdnuti) <ni> <malim> prstom* – ništa ne učiniti (ne poduzeti) za *koga, što*

“Neću **ni da prstom** više **makneš** za tog čovjeka - nastavlja uporno Bugarinova žena.” (str. 112)

Frazemi sa somatizmom peta

- *biti za petama* – biti vrlo blizu *kome*

“Sjetio se popravljачa vodovoda kojem je već sigurno policija **za petama**.” (str. 164)

Frazemi sa somatizmom krv

- *krv moje krvi* – moje dijete (sin, kći, itd.), neposredni potomak

“Za takvog dječaćića, koji je **krv tvoje krvi**, isplatilo bi se dati sva bogatstva ovoga svijeta.” (str. 205)

7.1.2. FRAZEMI S OSTALIM SASTAVNICAMA

- *časna (poštena) riječ* <!/> – zbilja, zaista, istina <je>, govorim ozbiljno

“Da — odvrati tiho Zlatko i obori pogled. — Čuj, Koko, nešto ću ti reći, ali mi moraš obećati...moraš mi obećati da nećeš nikome reći....i da se nećeš smijati. Obećavam, **časna riječ**.” (str. 7)

“Tada smo braća iako nemamo iste roditelje i tada možemo jedan drugome sve reći i bez **časne riječi**.” (str. 7)

“Samo ga nemoj ništa ispitivati, jer sam mu dao **časnu riječ** da o tome nikome neću reći ni jedne riječi.” (str. 43)

“**Časna riječ? — Č-časna ri-ječ!**” (str. 63)

- *slijepo vjerovati komu* – robovati, povlađivati, podilaziti *kome*

“Sada je istom shvaćao, da zapravo nije nikada **slijepo vjerovao** u duhove, a niti u to, da se čovjeku može pričiniti, da ih vidi.” (str. 85)

- *propasti u zemlju/ otići pod zemlju* – nestati; umrijeti

“Naravno, on je znao vrlo malo o duhovima, ali ovo je u svakom slučaju bilo više nego neobično, jer živ čovjek ipak ne može **propasti u zemlju**.” (str. 12)

“Nije valjda kanio prekopati i prerovati cijelu okolicu da bi pronašao čovjeka za koga misliš da je **propao u zemlju?**” (str. 16)

“Sjetio se i Zlatkove priče o tajanstvenom glasu, koji je odjednom **propao u zemlju.**” (str. 73)

“Znači, da živ čovjek ne može **propasti u zemlju.**” (str. 99)

- *na prvi pogled* – otprve, odmah; bez posebnog zadublivanja u što, nakon površnog promatranja (uvida)

“Mala Marica bila se zaljubila u njega **na prvi pogled**; njen brat je to odmah spazio, čak ju je i zadirkirao zbog toga.” (str. 20)

- *kao dva i dva <četiri>* – sigurno, nedvojbeno, izvan svake sumnje

“To je bar jasno, **kao** što su **dva i dva četiri**, je li?” (str. 16)

- *zna tko na čemu je* – shvaća svoj položaj (situaciju) tko, zna tko kako stoje stvari

“Sad ćeš mi i ti pomoći, pa će ići mnogo brže. Onda ćemo **znati na čemu smo.**” (str. 16)

“Sad bar **znamo na čemu smo**”. (str. 64)

- *vri kao u košnici* – velika je gužva (vreja) i žamor <gdje>, mnogo je ljudi koji istovremeno govore <gdje>

“Taj mir i ta tišina bijahu zloslutni u toj velikoj zgradi, u kojoj je inače **vrilo kao u košnici.**” (str. 18)

- *(biti) pravi majstor* – osoba vrlo sposobna (vješta) u nekom poslu (aktivnosti i sl.)

“Proizvodio je novi tip aviona od listova iz bilježnice, a u tome je, nema sumnje, bio **pravi majstor.**” (str. 20)

- *praviti se Englez (Kinez, Tošo)* – praviti se neupućenim, glumiti nerazumijevanje

“Nemoj se praviti Englezom, — uporno će dječak, znajući da je već pobijedio.” (str. 26)

- *biti jasno kao sunce* – potpuno jasno

“Eh, to mi nisi morao reći. To je bar **jasno kao sunce**: tako se uvijek piše.” (str. 28)

- *baciti se/ bacati se, dati se/ davati se na posao, prihvatiti se/ prihvaćati se posla* - prihvaćati se posla sa velikim žarom

“Hajde, **prihvati se posla.**” (str. 29)

- *biti na oprezu* – biti oprezan oko neke situacije ili nekoga

“Naprečac je zamrzio te podmukle susjede i odlučio **biti na oprezu** kako bi obveselio oca nekim otkrićem.” (str. 44)

- *uhvatiti (hvata) koga strah* – biti uplašen

“A onda je čuo kako netko trči uza stube kojima se on maločas uspeo, i **uhvatio ga je** golem **strah**, ali nije imao kamo uteći.” (str. 45)

- *biti (naći se) u <gadnom>, <velikom> sosu* – biti naći se u teškoj situaciji (neprilici)

“Treba još malo pričekati da se ne bismo **uvalili u još veći sos.**” (str. 47)

- *zrak je čist* – nema <više> opasnosti, opasnost je prošla, nema uznemiravanja, nema nikoga

“Za deset minuta će **zrak biti čist**, pa ćemo se lijepo ispavati.” (str. 47)

“**Zrak je bio čist.**” (str. 103)

- *u zadnji (posljednji) čas* – na kraju, u posljednji trenutak

“Ti se uvijek sjetiš **u posljednji čas!**” (str. 48)

“Osjećao je zahvalnost prema dječaku, koji mu je možda spasao život **u posljednji čas** a ipak ga se, eto, pribojavao.” (str. 60)

“Koko se **u posljednji čas** obuzdao, da se ne počеше za uhom.” (str. 92)

“ I, jedva je dovršio, kad se okrenu i iznova odletje, ostavivši dječarca s naočalima u još većoj nedoumici, s povelikom džepnom svjetiljkom, koju mu je **u posljednji čas** uspio utisnuti u šake.” (str. 124)

“Zapravo, došli su već **u posljednji čas**, već su svi bili ušli.” (str. 134)

- *klupko se počelo odmotavati (odmatati)* – stvari počinju bivati jasnijima, zamršena situacija polako postaje razumljivom

“Mislim da se **klupko** pomalo **odmata** i da se sve pomalo bistri.” (str. 53)

“Kako se **klupko odmata** i kako se sve pomalo bistri Koku nije nikako bilo jasno, jer mu se činilo da ništa ne može biti zapetljanije od ovih posljednjih događaja.” (str. 53)

„Ako sad još bude rekao, da se **klupko odmata**, mogao bih ga udariti, pomislio je s gorčinom.” (str. 92)

“Činilo se da se **klupko** odista **odmotava**.” (str. 108)

- *zamesti (zatrti) trag* – prikriti *koga, što*, sakriti *koga, što*, onemogućiti da se što sazna o *kome o čemu*, onemogućiti da tko nađe (otkrije) *koga, što*, uništiti sve tragove *koga, čega*

“Ako ti otac bude htio bilo što prijaviti, moraš ga nastojati spriječiti, jer će im se onda **zamesti trag**, a vi ćete se naći u još većoj opasnosti.” (str. 53)

- *sva sila* – vrlo mnogo *koga, čega*

“Kad se uzveraše na crveno sljeme krova, što je nalikovalo na krestu divovskog pijevca, vezaše se jednim krajem oko pasa, a drugim za dimnjake, napravivši **svu silu** čvorova, koje poslije, tako se činilo, više nitko ne će moći odriješiti.” (str. 55)

- *biti švorc* – biti bez novca

“Ja bih išao, dečki, nisam još bio poslije rata, samo nemam love, sasvim **sam švorc**.” (str. 59)

- *biti zdrav i čitav* – nepovrijeđen, neozlijeđen, bez ozljede

“Vrlo važno za duhove i za sve ostalo, pomislio je, glavno je **biti zdrav i čitav**.” (str. 62)

- *ispriječiti se (komu) na putu* – naći se na putu *kome, čemu*

“Gledao je ravno preda se, a ipak se gotovo spotaknu o neki predmet što mu se bio **ispriječio na putu**.” (str. 153)

- *sudbina je zapečaćena* – definitivno je odlučeno što će biti *s kim, s čim*, ništa se više ne može mijenjati, svršeno je *s kim, s čim*

“Činilo se da mu je **sudbina zapečaćena**.” (str. 66)

- *prikupiti, skupiti (skupljati) snagu* – najjače što se može, koliko snaga dopušta

“Valjalo je leći i otpočinuti, jer treba **skupiti snage** za sutrašnji dan.” (str. 70)

- *stati (ostati i sl.) kao prikovan/ ukopan/ okamenjen* – zastati, naglo se na mjestu zaustaviti (ukočiti) / od iznenađenja, straha/

“**Zastao je** na mjestu **kao ukopan**”. (str. 71)

- *nadimati/napuhati se od ponosa* – biti pun sebe, uzdizati se

“Dječak se isprva, kad su se uselili i kad ga je zapala ova sobica, **nadimao od ponosa** što je toliko odrastao i samostalan da može spavati daleko od drugih.” (str. 72)

“Zlatko se **napuhao od ponosa** i želje da mu pokaže kako s izdajicama neće imati posla.” (str. 197)

- *crno-bijelo* – potpuno jasno

“Vidi ga pred sobom, shvaća da to nije ni bajka ni san, vidi ga **kao crno na bijelom**. „Zapravo”, sjeti se, „upravo bijelo na crnom.” (str. 72)

- *odluka je pala* – sve je riješeno

“**Odluka je pala**.” (str. 74)

- *ni živ ni mrtav* – nema nikoga, ničega

“Dječak se drznuo posvijetliti džepnom svjetiljkom: podrum je bio prazan, odnosno nikog, **ni živog ni mrtvog** u njemu nije bilo.” (str. 76)

- *prosto-naprosto* – jednostavno

“**Prosto-naprosto** je iščeznuo.” (str. 76)

“Morao je **prosto-naprosto** vjerovati ili ne vjerovati Kokovoj priči, a dokazati nije ništa mogao.” (str. 85)

“Bio je **prosto-naprosto** nekako izgubljen i činilo mu se, da je najbolje trčati što brže može.” (str. 124)

- *pravo čudo* – nešto posve neočekivano

“Sve u svemu, **pravo je čudo** da je nesretni dječak prošle noći iznio živu glavu.” (str. 77)

- *svaki čas* – svaki put, često

“Božo je, opet, **svaki čas** upadao, tražeći objašnjenja i pojedinosti, kako bi bar nešto mogao razaznati iz priče svog druga i bivšeg susjeda.” (str. 102)

““Dok se djevojčica ogledavala oko sebe neće li gdje god ugledati primamljivi izlog slastičarnice, crni je čovjek nešto raspravljao sa šoferom vadeći iz džepa **svakog časa** novu novčanicu, pri čemu se tusto šoferovo lice razvlačilo.” (str. 144)

- *moći računati na (koga, što)* – moći se osloniti na *koga, što*, surađivati

“U ponedjeljak imam nastavu popodne, tako da dotada možete potpuno na **mene računati.**” (str. 102)

- *stati /čemu/ na kraj* – onemogućiti *koga, što*, spriječiti *koga, što*, učiniti da prestane štetna djelatnost *koga, čega*

“Neće Zlatko moći s njima tako lako **izaći na kraj** - pomisli ponosno, kao da je to i njegova zasluga. (str. 103)

“Dječarac s naočalama ništa ne odvrati, premda je i on ipak mislio da bi policija svemu **stala prije na kraj.**” (str. 149)

- *uhvatiti/zateći koga na djelu* – zateći *koga* dok radi nešto tajno, iznenaditi *koga* u nedopuštenoj aktivnosti

“Obojica se bijahu već oznojila, a pogledi im sve češće izlijetahu napolje, jer su se pribojavali, da bi netko mogao naići i **zateći ih na djelu.** (str. 104)

- *dočekati se na sve četiri* – biti snalažljiv, dobro se izvući iz teške situacije.

“**Stade na sve četiri** i, odižući se, pokuša uprijeti.” (str. 107)

- *crknuti/ umirati/ skapavati od gladi* – biti iznimno gladan, ne imati što jesti

“Neću da mi **crknemo od gladi.**” (str. 112)

- *bez riječi* – šuteći, šutke, ništa ne govoreći, bez prigovora

“Koko **bez riječi** potrča za njim, a pas ih obojicu preteknu veselo lajući i mašući repom.” (str. 116)

- *bez daha* – ostati/ostajati zapanjen (u čudu), zapanjiti se, zabezeknuti se, ne moći disati od straha (uzrujanosti, šoka, itd.)

“**Bez daha** dotrčaše do Zlatkova doma, ali ih ovdje nešto začudi i zbuni, tako da načas zastadoše.” (str. 116)

“Božo usplahireno i radoznalo dočeka druga, koji je **bez daha** dotrčao i na brzinu mu rekao, da hodnik svršava u njegovu podrumu, da će se odmah vratiti, da će onda obojica pod zemlju, da zasada nije ništa otkrio i da mu se žuri na jedan važan razgovor, o kojem će mu kasnije pričati.” (str. 124)

- *gubiti (tratiti) vrijeme* – uludo (beskorisno) provoditi vrijeme (dane)

“Nije smio s njime **gubiti vrijeme** i, premda je znao da će mu pas samo smetati, Koko slegnu ramenima i potrča.” (str. 130)

- *ni manje ni više* – upravo, baš tako, zaista, doista, u pravom smisli riječi

“**Ništa manje ni više** nego pet četvrtastih Fondova, a u svakome sjedi po jedan debeli šofer; svi su nalik jedan na drugoga kao jaje jajetu.” (str. 136)

- *biti sličan (nalik) kao komu, čemu kao jaje jajetu ili sličiti (nalikovati) komu čemu kao jaje jajetu* – biti veoma sličan komu, biti gotovo jednak komu, biti vrlo slične vanjštine

“Ništa manje ni više nego pet četvrtastih Fondova, a u svakome sjedi po jedan debeli šofer; svi su **nalik** jedan na drugoga **kao jaje jajetu**.” (str. 136)

- *ne časiti <ni> časa* – ne gubiti vrijeme, ne oklijevati, obaviti sve najvećom mogućom brzinom

“Nije ni **časa časio**, već je odlučio da odmah zareda od jednog do drugog, uvjeren, da će ga sreća ipak poslužiti.” (str. 137)

- *izgubiti/ gubiti <svaku> nadu* – prestati se/ prestajati se nadati

“Dječak je polako **gubio nadu**.” (str. 137)

- *u hipu* – u trenu, u trenutku, u <tili> čas, brzo, odmah

Onda, **u jednom hipu**, shvati što je to.” (str. 138)

- *imati posla s kim, s čim* – imati neugodnosti *s kim, s čim*, biti u dodiru (vezi) *s kim, s čim*, kontaktirati *s kim*

“To je bolje, nego da **imate posla** s policijom.” (str. 140)

- *pomiriti se sa sudbinom/ miriti se sa sudbinom* – rezignirati, mirno prihvatiti/ prihvaćati neugodnu situaciju, ne poduzeti/ ne poduzimati ništa

“**Pomirivši se sa sudbinom**, dječak i pas sklonili su se pod poklopac sanduka za smeće, koji se, srećom, nalazio u blizini.” (str. 156)

- *zadavati komu brige* – dati nekome puno toga na brigu

“Kajao se zbog toga što je roditeljima **zadao** još jednu **brigu**, a ipak nije ništa učinio da spasi sestru.” (str. 156)

- *nema <nikakve> sumnje (dvojbe, spora)* – sigurno je <da>, ne treba sumnjati <da>

“I ta crna kosa, male naočale; ne, **nije bilo nikakve sumnje**.” (str. 156)

- *biti na muci ili teškom mukom* – suočiti se sa velikim teškoćama, staviti *koga* u nepriliku

Teškom mukom je izvukao Maricu uza zid, što je dijelio dvorište od ulice.” (str. 162)

- *bilo kako bilo* – kako god se odvije situacija

“**Kako bilo da bilo**, najvažnije je zasada bilo otići do Bože, jer mu je sad tek postalo čudno što druga nije zatekao u svojoj sobi, a bili su se dogovorili da će spavati jedan kraj drugoga.” (str. 164)

- *preko volje* – nevoljko, nerado, u neraspoloženju, protiv <svoje> volje

“Pošto je **preko volje** ručak i zovnuo Mikija, koji ga je pričekao u sobi, Koko poleti niza stube kad začu kako ga odozgor napuklim glasom doziva Ruža.” (str. 172)

- *na kraju krajeva* – najzad, naposljetku, kad se dobro promisli

“Zar nije, na **kraju krajeva**, ipak vidio duha vlastitim očima?” (str. 173)

- *<to je> duga priča (pjesma, padež)* – *<to je>* nešto *<sasvim>* drugo, *<to je>* druga stvar, to se razlikuje od svega

“Samo, to je **duga priča**.” (str. 174)

- *biti <kao> na iglama* – biti nervozan (nestrpljiv, nemiran)

“Nasuprot Mikijevoj mirnoći, Koko je **bio kao na iglama**.” (str. 174)

- *onaj svijet* – zagrobni (vječni) život, život poslije smrti

“On je ipak žalio za **onim svijetom** gore gdje se možda ne događa sve baš kao u knjigama, ali gdje vidiš sunce i nebo i gdje živi njegova mila majka.” (str. 185)

- *po stoti put* – često

“Božo ga preneraženo pogledam zatim već **po stoti put** žalosno uzdahnu i preko volje upita znajući da neće dobiti nikakva određena i jasna odgovora: Kako misliš: neće mu biti drago?” (str. 186)

- *praviti se važan* – davati sebi veliku važnost, namjerno privlačiti na sebe pozornost

“Ne **pravi se važan!**” (str. 191)

- *napet kao strijela/puška* – nestrpljivo čekati, čekati u pripremi

“Sad, dok ga je ovako gledao pred sobom kako se, štrkljast i odlučan, prav i **napet kao strijela**, ocrtava na večernjem nebu, stisnutih vilica i ispalih koljena, s torbom, koju čvrsto steže pod mišicom, podsjećao ga je na nekog viteza s naslovne stranice knjige koju je vidio u Zlatkovej sobi.” (str. 197)

7.2. "LAŽEŠ, MELITA" – FRAZEMI

7.2.1. FRAZEMI SA SOMATSKOM SASTAVNICOM

Frazemi sa somatizmom oko

- *gledati (prostim) okom vidjeti, pogledati/ gledati i sl.* – bez bilo kakvih pomagala, bez naočala (dalekozora itd.) vidjeti, pogledati/ gledati i sl.

"Više nije bilo sumnje: brat joj se debljao već tako brzo da se to **vidjelo prostim okom!**" (str. 56)

- *pogledati ispod oka* – pogledati kradom, kriomice *koga*

"Promoli samo vrh njuške, **pogleda ispod oka** u vrt, i opet naglo uvuče glavu zacviljevši jače nego prije." (str. 97)

Frazemi sa somatizmom glava i pamet

- *palo je (pada) na pamet (um)* – prisjetio se (prisjeća se) tko koga, čega, pomislio je (pomišlja) tko na koga, na što

"Tebi samo gluposti **padaju na pamet!**" (str. 11)

"Jer tebi svašta može **pasti na pamet.**" (str. 14)

"Otkud njoj uvijek **padaju na pamet** kojekakve nemoguće gluposti?" (str. 20)

"Čita novine, knjige, sluša radio, gleda televiziju, pa njemu nikad ne **padaju na pamet** takve nemoguće gluposti." (str. 20)

- *na pameti je komu, tko, što* – na umu je komu, tko, što

"Njima su uvijek neke gluposti **na pameti**, znaš." (str. 26)

- *oboriti glavu* – pokunjiti se, snužditi se, zastidjeti se

"Otac duboko uzdahnu i **obori glavu.**" (str. 12)

"Dječak i djevojčica ljutito **oboriše glave** u tanjur i nastaviše jesti." (str. 58)

"Melita je **oborila glavu.**" (str. 66)

- *razbijati (lupati, trti) <sebi (si)> glavu* – mučiti sebe mislima, dugo razmišljati, mučno tražiti rješenje

“Kako je on malo sebi **razbijao glavu** o tome je li “svaka stvar na svome mjestu!” (str. 33)

- *pobjeći glavom bez obzira* – otići, pobjeći bez razmišljanja

“Pas je cvileći **pobjegao glavom bez obzira** i podvijena repa.” (str. 88)

Frazemi sa somatizmom ruka

- *u najmanju (krajnju) ruku* – barem, ako ništa drugo, možda samo to

“**U najmanju ruku** bilo bi je stid što već dva dana nije oprala zube.” (str. 71)

Frazemi sa somatizmom rame

- *slegnuti ramenima* – pokazati ravnodušnost, neznanje ili nemoć (i bez takve kretnje)

“Melita je sišla, ljutito pogledala Šilju i **slegla ramenima.**” (str. 17)

“Melita **slegnu ramenima** i uđe u razred.” (str. 49)

“Šiljo je **slagnuo ramenima.**” (str. 52)

“Nenad je **slegnuo ramenima** i ispod teških kapaka pogledao radoznalnu sestru.” (str. 20)

“Ne mogu ti reći - odgovori djevojčica i **slegnu ramenima.**” (str. 101)

Frazemi sa somatizmom zub

- *promrsiti (što) kroza zube* – nerazgovjetno; s prigušenom (pritajenom) ljutnjom (reći/ govoriti, promrsiti, izustiti, protisnuti, mrmljati i sl.)

“A ne bi li ti sad - **izusti** Melita tiho, **kroza zube** - ne bi li ti sad rado pojedjo jedan debeli, debeli teleći odrezak s puno, puno senfa?” (str. 22)

“Otac je preneraženo pogleda i poslušno iziđe u vrt **mrmljajući kroza zube**: Ista je kao i njena mati..(str. 37)

“De, de, pokaži - **protisnu** Nenad jedva čujno **kroza zube** i kroz knedlu.” (str. 73)

“Pitaj Šilju! - **rekla** je Verica **kroza zube** i izišla iz razreda.” (str. 64)

“Ja sam lažljivica! - **protisnu** ona bijesno **kroza zube** i udari nogom o pod.” (str. 91)

Frazemi sa somatizmom prst

- *hodati na (po) prstima* – oprezno (obzirno) postupati, nastojati ne uznemiravati *koga*

“Ogledava se na sve strane, **šulja se na prstima.**” (str. 12)

“Visoka tamna prilika već se bila **ušuljala na prstima** u vrt nadajući se da je pas možda neće primijetiti.” (str 30)

- *pogledati/ gledati (progledati) kroz prste komu* – oprostiti/ opraštati tuđe propuste, namjerno previdjeti/ previdati tuđe greške

“Nenad je bio odlikaš pa, kad bi zakasnio, **gledali su mu kroz prste.**” (str. 47)

Frazemi sa somatizmom krv

- *boriti se do posljednje kapi krvi* – boriti se do kraja, svršetka

“Bilo je očito da su spremni **boriti se** za brzojavku **do posljednje kapi krvi.**” (str. 19)

7.2.2. FRAZEMI S OSTALIM SASTAVNICAMA

- *sjati od sreće/zadovoljstva* – vidi se očito zadovoljstvo na *kome*

“Naprotiv, **sjao je od zadovoljstva.**” (str. 9)

- *zdrav kao riba* – sasvim zdrav

“Ti si **zdrav kao riba**, to svi znaju, pa i Melita.” (str. 14)

- *iz dana u dan ili dan za danom* – svakim danom, neprekidno/ o stalnom pojačavanju intenziteta *čega*

“Tako **iz dana u dan.**” (str. 16)

- *drži se /tko/ kao da je metlu progutao* – ukočeno, neprirodno, pretjerano uspravno

“**Kao da si metlu progutala!**” (str. 17)

- *trčati (jurit) kao zec* – veoma brzo trčati (jurit)

“A hodao je **hitro, kao zec.**” (str. 18)

- *dati /komu/ časnu riječ* – zbilja, zaista, istina <je>, govorim ozbiljno

“Neću, **časna riječ** - rekao je inženjer Kosić.” (str. 23)

- *miran kao bubica* – biti jako miran

“Bit će oni **kao bubice** dok se ti ne vratiš.” (str. 26)

- *pokazat ću ti (ja tebi) tvoga boga <!>* – čuvaj me se <!>, loše ti se piše <!>, bit ćeš kažnjen <!>

“Ne bojte se, striko Sjekira, **sad ću mu ja pokazati** - odlučno reče Melita primičući se ogradi.” (str. 30)

- *imati nekoga posla* – imati obaveze

“Vidiš **koliko imam posla.**” (str. 31)

- *staviti/ stavljati stvari na <njihovo (pravo)> mjesto* – uvesti/ uvoditi red, naći/ nalaziti logično rješenje za svako pitanje

“Učili su ih da “**svaka stvar ima svoje mjesto**” i da ih ne smiješ bilo gdje ostaviti.” (str. 33)

“Kako je on malo sebi razbijao glavu o tome je li “**svaka stvar na svome mjestu!**” (str. 33)

- *biti isti kao otac/majka* – sličiti po osobnosti ili vanjskim karakteristikama *komu*

“Otac je preneraženo pogleda i poslušno iziđe u vrt mrmļajući kroza zube: **Ista je kao i njena mati.**(str. 37)

- *nisu svi kotači u glavi (na mjestu) komu* – nešto nije u redu s *kim*, nije pri sebi *tko*, neuobičajeno (čudno) se ponaša *tko*, šašav (luckast) je *tko*

“Jesu li ti **svi kotači u redu?**” (str. 39)

- *svom snagom* – najjače što se može, koliko god snaga (moć) dopušta

“Melita **svom snagom** zalupi vrata i ode u svoju sobicu.” (str. 39)

“Još jednom je izletjela iz sobe i zalupila vrata **svom snagom.**” (str. 75)

- *kao blesav* – pretjerano, prekomjerno, iz sve snage, bez sustezanja

“Počneš kihati **kao blesav** u proljeće.” (str. 42)

- *pušiti kao Turčin, kao lokomotiva* – pušiti puno cigareta

“Sad tata **puši kao lokomotiva**, mislila je djevojčica ogorčeno, a onaj debeli klippan jede drugi kolut sira i pije treću litru mlijeka...” (str. 44)

- *napraviti se/ praviti se lud (lud, glup, blesav)* – prikazati se/prikazivati se neobaviještenim, pretvarati se da se o nečem ništa ne zna (da se prvi put čuje), hiniti neznanje (nerazumijevanje)

“Nemoj se **praviti luda!**” (str. 48)

- *napraviti (praviti) budalu od koga* – narugati se/ rugati se *komu*, ismijati/ ismijavati *koga*, učiniti/činiti *koga* smiješnim

“Čuj, Melita, nemoj **praviti budalu od mene.**” (str. 48)

“A on je rekao da mu je pokazala Verica..**pravili su budalu od mene.**” (str. 55)

“**Praviti budalu** od nje.” (str. 122)

“I oni su **pravili budalu od nje** kada su se onda onako “ozbiljno” ljutili.” (str. 122)

- *crknuti/ umirati/ skapavati od gladi* – biti iznimno gladan, ne imati što jesti

“Nenad je sigurno **umirao od gladi** i jedva čekao da navali na rezance.” (str. 54)

- *nema sumnje* – sasvim sigurno, sigurno je

“**Više nije bilo sumnje:** brat joj se debljao već tako brzo da se to vidjelo prostim okom!” (str. 56)

- *u zadnji (posljednji) čas* – na kraju, u posljednji trenutak

“Uletjevši u razred **u posljednji čas** kao i obično, Melita je šmugnula na svoje mjesto što je brže mogla, prije nego što je ušao razrednik Vadovec.” (str. 61)

“Gotovo **u posljednji čas.**” (str. 104)

- *što je brže moguće* – jako brzo

“Uletjevši u razred u posljednji čas kao i obično, Melita je šmugnula na svoje mjesto **što je brže mogla**, prije nego što je ušao razrednik Vadovec.” (str. 61)

- *okrenuti/ okretati (obrnuti/ obrtati i sl.) naglavce (naopako) što* – u potpunosti promijeniti/ mijenjati što

“Sve si **okrenula naopako.**” (str. 64)

- *stati (ostati i sl.) kao prikovan/ ukopan/ okamenjen* – zastati, naglo se na mjestu zaustaviti (ukočiti) / od iznenađenja, straha/

“**Stajala je** neko vrijeme **kao ukopana**, onda protrlja oči i viknu: Finki! Fink-i!” (str. 75)

- *na kraju krajeva* – najzad, naposljetku, kad se dobro promisli

Na kraju krajeva, zar se smjela tako razljutiti?” (str. 73)

- *sram (stid) te bilo* <!> – srami se <!>, stidi se <!>, može te biti sram (stid), ponašao se sramotno

“**Sram te bilo** - rekla mu je Melita ogorčeno - njuško jedna uobražena..” (str. 79)

- *prav pravcat* – uistinu takav, istinski

“Trljala ili ne trljala, vjerovala ili ne vjerovala, u njihovom vrtu je golemi, mrki, živi, **pravi-pravcati** medvjed jeo jagode.” (str. 98)

- *u pravi čas* - u pravom trenutku, u pravo vrijeme

“A došla je **baš u pravi čas.**” (str. 104)

- *brže-bolje* - najvećom brzinom, što je brže moguće

“I profesor Ružić je **brže-bolje** izjurio iz sobe da tobože potraži rakiju.” (str.107)

- *imati muke s kim, s čim* - imati neprilika (velikih problema) s kim, s čim

“**Imali ste** zbog toga **muke sa mnom**, ja to dobro znam..” (str. 123)

8. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA U ROMANIMA “KOKO I DUHOVI” I LAŽEŠ, MELITA” IVANA KUŠANA

8.1. FRAZEMI FONETSKE RIJEČI

Frazemi fonetske riječi sastoje se od jedne punoznačnice i jedne ili više nepunoznačnica koje tvore naglasnu cjelinu. Prema Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika frazemi se sastoje od najmanje dvije punoznačne riječi, no prema Hrvatsko-njemačkom frazeološkom rječniku u frazeme fonetske riječi također ulaze i frazemi koji se sastoje od prijedloga i imenice, ali se mogu sastojati i od čestice i imenice (ni govora) ili od čestice, prijedloga i imenice (ni u snu) (Kovačević 2021: 23). Frazemi fonetske riječi potvrđeni u našem korpusu su:

bez daha, bez riječi, ispod oka (pogledati), kroz (kroza) zube, preko volje, u hipu, u šaci (imati), za petama (biti)

8.2. FRAZEMI SVEZE RIJEČI

Ova skupina frazema je najbrojnija stoga i najčešće prisutna u korpusu somatskih frazema, sveza dviju ili više punoznačnih riječi koje mogu biti, ali ne moraju biti popraćene nepunoznačnim riječima. S obzirom na njihovu glavnu sastavnicu možemo ih razvrstati na: glagolske, imenične, pridjevne, priložne te brojevne i zamjenične.

8.2.1. Glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi

Najbrojnija skupina u korpusu hrvatskih somatskih frazema su upravo glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi, pojavljuju se sa imenicom u genitivu, dativu, akuzativu, lokativu i instrumentalu, no mogu se pojavljivati i s prijedlogom uz imenicu, zamjenicom uz imenicu te drugim vrstama riječi (Kovačević 2012: 26).

8.2.1.1. Glagol + imenica

dopasti ruku, prikupiti, skupiti (skupljati) snagu, nema <nikakve> sumnje (dvojbe, spora), stisnuti zube, pognuti glavu (šiju), zamesti (zatrti) trag, oboriti glavu, slegnuti ramenima, gledati (vidjeti), pogledati) (prostim) okom, ne časiti <ni> časa , praviti se

Englez (Kinez, Tošo), razbijati (lupati, trti) <sebi (si)> glavu, načuliti/ ćuliti (napeti/napinjati) uši, ne maknuti (ne mrdnuti) <ni> <malim> prstom, uhvatiti /koga/ strah, gubiti (tratiti) vrijeme, zadavati komu brige, imati muke s kim, s čim, izgubiti/ gubiti <svaku> nadu, napraviti/ praviti budalom koga, prihvatiti se/ prihvaćati se posla

8.2.1.2. Glagol + pridjev + imenica

izvući živu glavu, biti pravi majstor, dati /komu/ časnu riječ,

8.2.1.3. Glagol + pridjev + imenica + imenica

imati pune ruke posla

8.2.1.4. Glagol + pridjev

biti švorc, praviti se važan, napraviti se/ praviti se lud (lud, glup, blesav)

8.2.1.5. Glagol + imenica + prijedlog + imenica

pobjeći glavom bez obzira, staviti/ stavljati stvari na <njihovo (pravo)> mjesto

8.2.1.6. Glagol + pridjev + veznik + pridjev

biti zdrav i čitav

8.2.1.7. Glagol + prijedlog + imenica

držati (imati) na oku, smetnuti s uma (pameti), pocrvenjeti do ušiju, pretvoriti se <sav> u uho, sjati od sreće/zadovoljstva, ne izlaziti komu, što iz pameti, pasti/padati (upasti/upadati) u oči (oko) komu, biti na oprezu, biti na mucu, hodati na (po) prstima, pogledati/ gledati (progledati) kroz prste komu,, polazi (pošlo je) za rukom, propasti u

zemlju/ otići pod zemlju, stati /čemu/ na kraj, uhvatiti/zateći koga na djelu, crknuti/ umirati/ skapavati od gladi, pomiriti se sa sudbinom/ miriti se sa sudbinom, baciti se/ bacati se, dati se/ davati se na posao, ispriječiti se (komu) na putu, nadimati/napuhati se od ponosa, biti (naći se) u <gadnom>, <velikom> sosu

8.2.1.8. Glagol + prijedlog + zamjenica

računati na koga, što

8.2.1.9. Glagol + imenica + prijedlog

imati posla s kim, s čim

8.2.1.10. Glagol + zamjenica + imenica

ne povjerovati/ ne vjerovati <svojim> očima ili ne povjerovati/ ne vjerovati svojim <vlastitim> očima ili ne povjerovati/ ne vjerovati očima, ne povjerovati vlastitim ušima, imati nekoga posla, razbijati (lupati, trti) <sebi (si)> glavu

8.2.1.11. Glagol + poredbena čestica + imenica

pušiti kao Turčin, kao lokomotiva, trčati (juriti) kao zec, biti <kao> na iglama

8.2.1.12. Glagol + poredbena čestica + prijedlog + imenica

vrviti kao u košnici

8.2.1.13. Glagol + poredbena čestica + pridjev

stati (ostati i sl.) kao prikovan/ ukopan/ okamenjen

8.2.1.14. Glagol + pridjev + poredbena čestica + imenica

biti isti kao otac/majka

8.2.1.15. Glagol + pridjev + poredbena čestica + imenica + imenica

biti sličan (nalik) komu, čemu kao jaje jajetu ili sličiti (nalikovati) komu čemu kao jaje jajetu

8.2.1.16. Glagol + prilog

okrenuti/ okretati (obrnuti/ obrtati i sl.) naglavce (naopako)

8.2.1.17. Prilog + glagol

slijepo vjerovati komu

8.2.1.18. Glagol + prijedlog + pridjev + imenica + imenica

boriti se do posljednje kapi krvi

8.2.1.19. Glagol + prijedlog + zamjenica + broj

dočekati se na sve četiri

8.2.1.20. Čestica + glagol + prijedlog + imenica

ne izlaziti komu, što iz pameti

8.2.2. Imenični frazemi sa strukturom sveze riječi

Imenični frazemi sa strukturom sveze riječi su oni frazemi kojima je nosiva sastavnica imenica, mogu stajati uz drugu imenicu, pridjev ili prijedlog.

8.2.2.1. Imenica + imenica

šačica ljudi

8.2.2.2. Imenica + zamjenica + imenica

krv moje krvi

8.2.2.3. Veznik + prijedlog + imenica + imenica

ni na kraj pameti

8.2.2.4. Prijedlog + pridjev (broj) + imenica

na prvi pogled, u najmanju (krajnju) ruku, u pravi čas, po stoti put, u zadnji (posljednji) čas

8.2.2.5. Prijedlog + imenica + imenica

na kraju krajeva, u (za) tren oka

8.2.2.6. Prijedlog + imenica + prijedlog + imenica

s noge na nogu (ići, vući se i sl.), iz dana u dan ili dan za danom

8.2.2.7. Pridjev (zamjenica) + imenica

časna (poštena) riječ <!>, sva sila, svaki čas, pravo čudo, <to je> duga priča (pjesma, padež), onaj svijet, svom snagom

8.2.3. Pridjevni frazemi sa strukturom sveze riječi

8.2.3.1. Pridjev + pridjev

prav pravcat, crno-bijelo

8.2.3.2. Pridjev + poredbena čestica + imenica

napet kao strijela/puška, zdrav kao riba, miran kao bubica

8.2.3.3. Pridjev + prijedlog + imenica

jak/vješt na jeziku

8.2.3.4. Veznik + pridjev + veznik + pridjev

ni živ ni mrtav, ni manje ni više

8.2.3.5. Poredbena čestica + pridjev

kao blesav

8.2.4. Brojeveni frazem sa strukturom sveze riječi

8.2.4.1. Poredbena čestica + broj + veznik + broj

kao dva i dva <četiri>

8.3. FRAZEMI S REČENIČNOM STRUKTUROM

Frazemske rečenice imaju strukturu rečenice koja može biti uključena u širi kontekst, no može stajati i samostalno.

8.3.1. Dvodijelne rečenice

Najčešći oblik s rečeničnom strukturom su upravo dvodijelne rečenice koje imaju izrečen subjekt i predikat.

srce je sišlo (silazi) u pete, udarila (jurnula) je krv u lice/ glavu, zrak je čist, odluka je pala, sudbina je zapečaćena,, po očima se čovjek poznaje, pokazat ću ti (ja tebi) tvoga boga <!>, klupko se počelo odmotavati (odmatati), ni žive duše nema (nije bilo) gdje.

8.3.2. Rečenice s neizrečenim subjektom

U frazemskim rečenicama sa neizrečenim subjektom subjekt je neizrečen odnosno skriven, a može se iščitati iz glagolskog oblika ili rečenice u koju je frazem uklopljen.

na vrhu jezika je komu što ili navrh jezika je komu što, polazi (pošlo je) za rukom, zapelo je (zapije) za oko (oči) komu što, na pameti je komu, tko, što, palo je (pada) na pamet (um), drži se /tko/ kao da je metlu progutao, zna tko na čemu je,, nisu svi kotači u glavi (na mjestu) komu, sram (stid) te bilo <!>

8.3.3. Zavisne rečenice

da čovjek poludi

U korpusu su potvrđeni ponajviše glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi, te dvodijelne rečenice i rečenice s neizrečenim subjektom.

9. ZAKLJUČAK

Sve prethodno izneseno u ovom radu bez dvojbe potvrđuje da se Ivan Kušan služio velikim brojem frazema. Time je duhovito dočarao protagoniste Koka i Melitu koji se pojavljuju u romanima, ali i njihov odnos prema određenim životnim situacijama.

Pri analizi prikupljenoga frazeološkog korpusa u romanu *Koko i duhovi*, uočeno je kako prevladavaju somatski frazemi pa su s obzirom na navedeno prikupljeni frazemi podijeljeni u dvije skupine: somatski frazemi i frazemi s ostalim sastavnicama. Kod somatskih frazema prevladavaju oni sa somatizmom oko, uho, glava i um. U romanu *Lažeš, Melita* također prevladavaju somatski frazemi, a oni su : glava, pamet i ramena. Kušan se služi i s velikim brojem frazema s rečeničnom strukturom, ponajviše rečenicama s neizrečenim (skrivenim) subjektom. Ovim radom nisu obuhvaćene ostale moguće analize pronađenih frazema kao što su sintaktička, paradigmatska, semantička, varijantna i konceptualna analiza frazema jer bi to izlazilo iz okvira diplomskog rada. Svi frazemi koji se navode u radu potvrđeni su i provjereni u frazeološkim rječnicima. U romanu *Koko i duhovi* zabilježeno je ukupno 92 frazema, a u romanu *Lažeš, Melita* 42 frazema. Broj frazema u drugom romanu je dakako manji jer je djelo samo po sebi kraće.

Kako bi dobili kompletnu sliku frazeologije Kušanovih djela valjalo bi istražiti i ostala njegova djela.

10. LITERATURA

1. CRNKOVIĆ, M. (1967) *Dječja književnost: Priručnik za studente pedagoških akademija i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
2. CRNKOVIĆ, M. (1987) *Sto lica priče*. Zagreb: Školska knjiga
3. CRNKOVIĆ, M. i TEŽAK, D. (2002) *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
4. FINK-ARSOVSKI, Ž. (2002) *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.
5. FINK, Ž. (2000) Tipovi frazema – fonetskih riječi: *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Riječki filološki dani*. 93–97.
6. HAMREŠAK, M. i ZIMA, D. (2015) *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Knjižara Levak.
7. HRANJEC, S. (1998) *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.
8. HRANJEC, S. (2006) *Pregled hrvatske dječje književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
9. HRANJEC, S. (2004) *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga.
10. KOVAČEVIĆ, B. (2012) *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
11. MATEŠIĆ, J. (1982) Tvorba frazema prema tvorbi riječi u hrvatskom jeziku. *Makedonski jazik, XXXII–XXXIII/1981–1982*, Skopje, 459–464.
12. MENAC, A. (2007) *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
13. MENAC, A., FINK-ARSOVSKI, Ž. i VENTURIN, R. (2014) *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
14. PAVLIČIĆ, P. (2008) *Sve što znam o krimiću*. Zagreb: Ex Libris.
15. SKOK, J. (1991) *Prozori djetinjstva (I): antologija hrvatskog dječjeg romana*. Zagreb: Naša djeca.
16. SKOK, J. (1991a) *Prozori djetinjstva (II): antologija hrvatskog dječjeg romana*. Zagreb: Naša djeca.
17. SOLAR, M. (1997) *Suvremena svjetska književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
18. ŠICEL, M. (1979) *Pregled novije hrvatske književnosti*. Zagreb: SNL.
19. VRCIĆ-MATIJA, S. (2011) Prilog tipologiji hrvatskoga dječjeg romana. *Fluminensia*, 23 (2), 143-154.

20. VRCIĆ-MATAIJA, S. (2018) *Hrvatski realistički dječji roman (1991. – 2001.)*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
21. ZALAR, I. (1978) *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
22. ZIMA, D. (2011) *Kraći ljudi: povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga.

IZVORI

1. KUŠAN, I. (2015) *Koko i duhovi*. Zagreb: Znanje.
2. KUŠAN, I. (1994) *Lažeš, Melita*. Zagreb: Znanje.

MREŽNI IZVORI

Hrvatska enciklopedija: dječja književnost:

<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15567> (pristup 30. 4. 2023.)

Hrvatska enciklopedija: Ivan Kušan:

<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34779> (pristup 15. 5. 2023.)

Baza frazema hrvatskoga jezika

<http://frazemi.ihjj.hr/search/?q=znati> (pristup 29. 6. 2023.)

SAŽETAK

Čitanje je jedna od temeljnih pretpostavki kulturne kompetencije čovječanstva. Dječja književnost stoga igra važnu ulogu u oblikovanju pojedinca. Upravo se Ivan Kušan (1933. – 2012.) smatra začetnikom modernog i suvremenog dječjeg romana u Hrvatskoj. Dječji romani obiluju frazemima koji tekst čine zanimljivijim i bližim mlađem čitatelju, stoga su tema ovoga rada upravo frazemi. Proučavanje frazema mlađa je lingvistička disciplina pa je time zanimljiva za istraživanje. Frazemi su sastavni dio svakodnevice, ali i pisanih tekstova koje obogaćuju. Tema su ovoga rada frazemi potvrđeni u romanima *Koko i duhovi* i *Lažeš, Melita* Ivana Kušana koji su ovjereni u dvama frazeološkim rječnicima *Hrvatski frazeološki rječnik* (2014) i *Baza frazema hrvatskoga jezika*. Za sve je potvrđene frazeme naveden kontekst i značenje, ali uz navedeno prikazuje se i detaljna klasifikacija s obzirom na tematska područja. U radu se donosi i pregled strukturne analize frazema.

Ključne riječi: Ivan Kušan; Koko i duhovi; Lažeš, Melita; frazem; strukturna analiza frazema

SUMMARY

Reading is one of the basic assumptions of the cultural competence of humanity. Children's literature therefore plays an important role in shaping an individual. It is Ivan Kušan (1933 – 2012) who is considered the originator of the modern and contemporary children's novel in Croatia. Children's novels are full of idioms that make the text more interesting and closer to the younger reader, therefore the topic of this work is precisely idioms. The study of idioms is a younger linguistic discipline, which makes it interesting for research. Idioms are an integral part of everyday life, but also of written texts that they enrich. The subject of this paper are the idioms confirmed in the novels *Koko i duhovi* and *Lažeš, Melita* by Ivan Kušan, which are certified in two phraseological dictionaries *Hrvatski frazeološki rječnik (2014)* i *Baza frazema hrvatskoga jezika*. For all confirmed idioms, the context and meaning is given, but in addition to the above, a detailed classification is also shown with regard to thematic areas. The paper also provides an overview of the structural analysis of idioms.

Keywords: Ivan Kušan; Koko i duhovi; Lažeš, Melita; idiom; structural analysis of idioms